

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ, TEFTİŞİ, PLANLAMASI ve
EKONOMİSİ BİLİM DALI**

**ÖĞRETMEN ADAYLARININ SİBER ZORBA
DAVRANIŞLARA YÖNELİK GÖRÜŞLERİNİN FARKLI
DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ**

**Hazırlayan
Esra MUTLU**

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Alpaslan GÖZLER**

Yüksek Lisans Tezi

**Şubat 2017
KAYSERİ**

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ, TEFTİŞİ, PLANLAMASI ve
EKONOMİSİ BİLİM DALI**

**ÖĞRETMEN ADAYLARININ SİBER ZORBA
DAVRANIŞLARA YÖNELİK GÖRÜŞLERİNİN FARKLI
DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ
(Yüksek Lisans Tezi)**

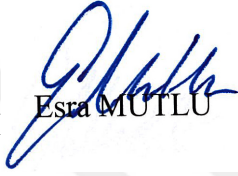
**Hazırlayan
Esra MUTLU**

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Alpaslan GÖZLER**

**Şubat 2017
KAYSERİ**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

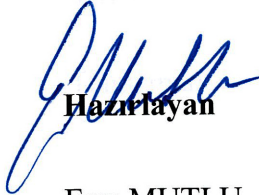
Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

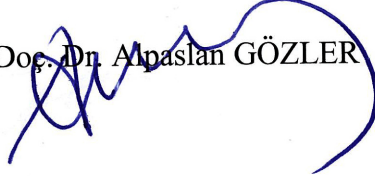

Esra MUTLU

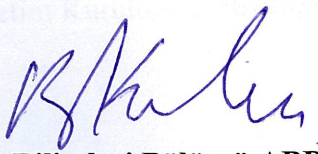

YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI

“Öğretmen Adaylarının Siber Zorba Davranışlara Yönelik Görüşlerinin Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi” adlı Yüksek Lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi’ ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan
Esra MUTLU

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Alpaslan GÖZLER

Eğitim Bilimleri Bölümü ABD Başkanı

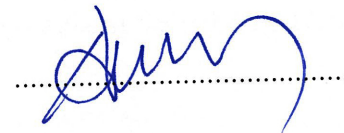
Prof. Dr. Remzi KILIÇ

Yrd. Doç. Dr. Alpaslan GÖZLER danışmanlığında **Esra MUTLU** tarafından hazırlanan “**Öğretmen Adaylarının Siber Zorba Davranışlara Yönelik Görüşlerinin Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü **Eğitim Bilimleri** Anabilim Dalında **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

02 /02 /2017

JÜRİ:

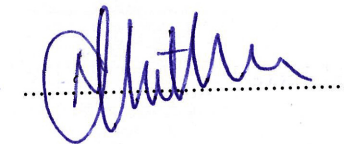
Danışman : Yrd. Doç. Dr. Alpaslan GÖZLER

Üye : Yrd. Doç. Dr. Mustafa TAHİROĞLU

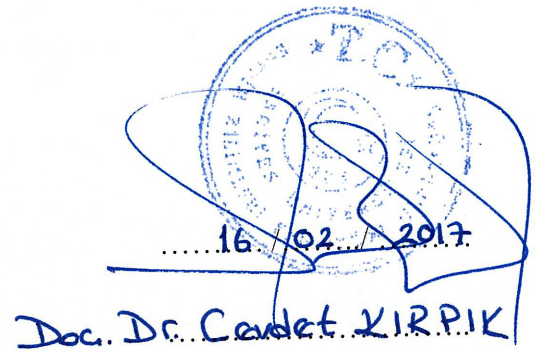

Üye : Yrd. Doç. Dr. Neşet MUTLU

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 16/02/2017 tarih ve 07-03.....sayılı kararı ile onaylanmıştır.

16 / 02 / 2017
Doç. Dr. Cevdet KIRPIK

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bana çalışmalarım süresince her türlü yardımı ve fedakârlığı sağlayan, bilgi, tecrübe ve güler yüzü ile çalışmama ışık tutan danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Alpaslan GÖZLER'e, çalışmam da kullanmış olduğum farklı kaynaklardan yapılan aktarımlar ve çeviriler için benden desteğini esirgemeyen çok değerli eşim Mehmet Edip MUTLU'ya,

Tezimin hazırlanması sırasında beni cesaretlendiren ve manevi destek sağlayan değerli arkadaşlarım Neslihan Çimke ve Sevim Ayhan'a, yetiştirilmemde emeği geçen ve benden maddi, manevi hiçbir desteği esirgemeyen canım annem ve babama teşekkürü bir borç bilirim.

Bu çalışmayı, gelişini sabırsızlıkla beklediğimiz ancak 22 Kasım 2015 Pazar günü doğmadan kaybettiğimiz melek oğlum İlter Kaan'a ithaf ederim.

Esra MUTLU

Ocak 2017, KAYSERİ

ÖĞRETMEN ADAYLARININ SİBER ZORBA DAVRANIŞLARA YÖNELİK GÖRÜŞLERİNİN FARKLI DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ

Esra MUTLU
Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi, Şubat 2017
Danışman: Yrd. Doç. Dr. Alpaslan GÖZLER

ÖZET

Teknoloji alanındaki gelişmeler, teknolojinin gençler tarafından daha yaygın kullanılmaya başlanması, okullarda öğrencilerin göstermiş olduğu zorbalık davranışlarını teknolojiyi kullanarak gerçekleştirmelerine olanak sağlamıştır. Bu araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının siber zorba davranışlara yönelik görüşlerinin farklı değişkenlere göre incelenmesidir. Çalışma Erciyes Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü'nde öğrenim görmekte olan 200 öğrenci ile yürütülmüştür. Demografik sorulardan oluşan bilgi formu, internet kullanım amaçlarının bulunduğu kısım, siber zorba davranışlardan etkilenme alanları, siber zorbalık konusunda bilgi düzeyleri, kendisi veya yakınının etkilenme ve kendisinin siber zorbalıkta bulunma durumu ve 19 maddelik sanal zorba-kurban ölçeği kullanılmıştır. Veriler bilgisayar ortamında istatistik çözümleme programı kullanılarak elde edilen, yüzde ve frekans dağılımı, T-testi ve ANOVA testi ile analiz edilmiştir.

Bu tez çalışmasında elde edilen bulgular literatür çerçevesinde tartışılarak siber zorbalık konusunda hem öğrencilere, ailelerine ve eğitimcilere, hem de bu konuda gelecekte yapılacak araştırmalara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Siber Zorbalık, Siber Zorba, Siber Kurban, İnternet Kullanımı

SURVEYING CANDIDATE TEACHERS' OPINION ABOUT CYBERBULLYING BEHAVIORS IN TERMS OF DIFFERENT VARIABLES

Esra MUTLU

**Erciyes University, Institute of Educational Sciences
Master Thesis, February 2017
Supervisor: Asst. Prof. Alpaslan GÖZLER**

ABSTRACT

Development in technology and wide use of technology has made it possible for students to cyberbully at school by using technology. The aim of this study is to define the relationship between candidate teachers' cyberbullying behaviors and their being subject of cyberbullying behaviors. The study was carried out with 200 students who are studying at the department of primary school teaching at Erciyes University. The questionnaire used for the study consists of five parts; the form containing demographic questions, internet purpose, influence of cyberbullying, standard of knowledge about cyberbullying, whether he/she or a relative has been cyberbullied and whether he/she has cyberbullied anyone. A cyberbully-victim scale containing 19 items has also been used to gather information. Using statistical analysis program, the data has been analyzed in computer by making use of percentage and frequency distribution, T-test and ANOVA test.

The findings of the study have been discussed within the framework of the literature, and recommendations about cyberbullying have been made both to students and parents and also to the researchers who will conduct studies about cyberbullying in the future.

Keywords: Cyberbullying, Cyberbully, Cyber Victim, Internet Use

İÇİNDEKİLER

ÖĞRETMEN ADAYLARININ SİBER ZORBA DAVRANIŞLARA YÖNELİK GÖRÜŞLERİNİN FARKLI DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI	ii
KABUL VE ONAY	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	x
TABLolar LİSTESİ	xi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Tanımlar	3
1.5. Sınırlılıklar	4

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Günümüzde Bilişim Teknolojileri Kullanımı ve Toplumsal Etkileri	5
2.2. Sosyal Medyanın Gelişimi	6
2.3. Gençlerin Sosyal Medya Kullanımı	7

2.4. Zorbalık Kavramı ve Kapsamı	11
2.4.1. Zorbalık Kavramı	11
2.4.2. Zorbalık Nedenleri ve Etkileri.....	12
2.4.2.1. Zorbalık Nedenleri.....	13
2.4.2.2. Tipik İzleyiciler	14
2.4.2.3. Kurbanlar	15
2.4.2.4. Zorbalığın Etkileri	15
2.4.3. Zorbalığı Önleme	16
2.4.4. Zorbalık Türleri	17
2.4.5. Zorbalık ve Şiddet İlişkisi	19
2.5. Siber Zorbalık Kavramı ve kapsamı	20
2.5.1 Siber Zorbalık Türleri.....	21
2.5.2. Siber Zorbalığın Nedenleri ve Etkileri	22
2.6. Bilişimin Tanımı ve Siber Suçlar.....	24
2.6.1. Siber Suç.....	24
2.7. Siber Zorbalığı Önleme Yolları	25
2.7.1. Dünyadan Örnekler	25
2.7.2. Türkiye’den Örnekler	25

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli	27
3.2. Evren ve Örneklem	27
3.3. Veri Toplama Araçları	28
3.4. Veri Toplama Süreci	29
3.5. Verilerin Analizi.....	29
3.6. Risk ve Sınırlılıklar	30
3.7. Çalışmanın Faydaları	30

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUM

4.1. Birinci Alt Probleme Ait Bulgular	31
4.1.1. Siber zorba davranışlara maruz kalan sınıf öğretmenliği bölüm öğrencilerinin etkilenme düzeyleri	33
4.2. İkinci Alt Probleme Ait Bulgular	34
4.3. Üçüncü Alt Probleme Ait Bulgular	34
4.3.1. Sınıf Öğretmenliği Bölüm Öğrencilerinin Siber Zorba Davranışlara Maruz Kalmalarının Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi	37
4.3.2. Sınıf Öğretmenliği Bölüm Öğrencilerinin Siber Zorba Davranışlara Maruz Kalmalarının Sınıf Değişkenine Göre İncelenmesi	38
4.3.3. Sınıf Öğretmenliği Bölüm Öğrencilerinin Siber Zorba Davranışlara Maruz Kalmalarının Not Ortalaması Değişkenine Göre İncelenmesi	39
4.3.4. Siber Zorbalıkta Bulunma Durumunun Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi	40
4.3.5. Siber Zorbalıkta Bulunma Durumunun Sınıf Düzeyine Değişkenine Göre İncelenmesi	41
4.3.6 Siber Zorbalıkta Bulunma Durumunun Not Ortalamasına Değişkenine Göre İncelenmesi	42

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar ve Tartışma	44
5.2. Öneriler	48
EKLER	56
EK 1. ANKET FORMU	56
ÖZGEÇMİŞ	59

KISALTMALAR

AOL: Anlık mesajlaşma programı

Blog: İnsanların öğrendiklerini, bildiklerini, paylaşmak istediklerini yazdığı web tabanlı bir sistemdir.

e-posta: Elektronik Posta

GSB: Gençlik ve Spor Bakanlığı

IRC(Internet Relay Chat): İnternet Aktarmalı Sohbet

LinkedIn: Kullanıcıların profesyonel anlamda iş ve kariyer ortamında paylaşımlarının bulunduğu bir sosyal sitedir

MOD: Birleşik Krallık Savunma Bakanlığı

Myspace: Kullanıcılarına arkadaşlık ağı, kişisel profiller, bloglar, gruplar, fotoğraflar, müzikler ve videolar gibi bir çok öne çıkan hizmeti sunan köklü bir sosyal ağ sitesidir

PEW: Amerikan araştırma şirketi.

Twitter: 140 karakter kullanarak istediğiniz mesajı sizi takip eden kişilere gönderebileceğiniz bir mikroblog uygulamasıdır.

Usenet: User's Network'ün kısaltılmışıdır. News diye de anılır.

Wiki: Bir işbirliği etrafında toplanan kimselerin web tarayıcı üzerinden yeni sayfalar oluşturmasına, sayfalarda düzenlemeler yapmasına ve bu sayfaları birbirine bağlamasına olanak sağlayan MediaWiki vb. bir yazılım altyapısı kullanan web sitelerinin genel adı.

Yahoo “Yet Another Hierarchical Officious Oracle”: Jerry Yang ve David Filo'nun 1995 yılında kurdukları şirketin pazarlama adı olarak seçtikleri isim, ‘Gulliver’in Gezileri’nden esinlenerek “kaba saba, gelişmemiş kişi” anlamına gelmektedir.

YouTube: 15 Şubat 2005'te 3 eski PayPal çalışanı tarafından kurulmuş bir video barındırma web sitesidir. "Tube" kelimesi Cathode ray tube; Televizyon Tüpünden gelmiştir.

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Örneklem Cinsiyet Dağılımına İlişkin Sonuçlar.....	27
Tablo 2. Örneklem Sınıf Verilerine İlişkin Sonuçlar	28
Tablo 3. Örneklem Not Ortalaması Bilgilerine İlişkin Sonuçlar	28
Tablo 4. Sınıf Öğretmenliği Bölüm Öğrencilerinin İnterneti Kullanım Amaçlarına İlişkin Sonuçlar.....	31
Tablo 5. Sınıf Öğretmenliği Bölümü Öğrencilerini, Siber Zorba Davranışlara Maruz Kalmanın En Çok Hangi Konularda Etkilediğine İlişkin Sonuçlar	34
Tablo 6. Siber Zorbalık Terimini Duyup Duymadıklarına İlişkin Sonuçlar	35
Tablo 7. Siber Zorbalık Teriminin Ne Anlama Geldiğini Bilip Bilmediklerine İlişkin Sonuçlar.....	35
Tablo 8. Siber Zorbalığa Maruz Kalan Yakını Olup Olmadığına İlişkin Sonuçlar	35
Tablo 9. Siber Zorbalığa Maruz Kalıp Kalmadığına İlişkin Sonuçlar	36
Tablo 10. Siber Zorbalıkta Bulunup Bulunmadığına İlişkin Sonuçlar	36
Tablo 11. Siber zorbalığa maruz kalma durumlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşmasına ilişkin t testi sonuçları	37
Tablo 12. Siber zorbalığa maruz kalma durumunun cinsel zorbalık, engelleme ve zarar verme, söylenti çıkarma faktörleri açısından sınıf düzeyine göre farklılaşmasına ilişkin Varyans Analizi sonuçları	38
Tablo 13. Siber zorbalığa maruz kalma durumunun cinsel zorbalık, engelleme ve zarar verme, söylenti çıkarma faktörleri açısından not ortalamasına göre farklılaşmasına ilişkin Varyans Analizi sonuçları	39
Tablo 14. Siber zorbalıkta bulunma durumlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşmasına ilişkin t testi sonuçları	40
Tablo 15. Siber zorbalıkta bulunma durumunun cinsel zorbalık, engelleme ve zarar verme, söylenti çıkarma faktörleri açısından sınıf düzeyine göre farklılaşmasına ilişkin Varyans Analizi sonuçları	41
Tablo 16. Siber zorbalıkta bulunma durumunun cinsel zorbalık, engelleme ve zarar verme, söylenti çıkarma faktörleri açısından not ortalamasına göre farklılaşmasına ilişkin Varyans Analizi sonuçları	42

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Zorba davranışlar okullarda karşılaşılan ve son zamanlarda önemi artan araştırma alanlarından. Teknolojinin gelişimi ve kullanıcı kesimin çoğunlukla gençlerden oluşması, zorbalık davranışlarının ortaya çıkmasını arttırmaktadır. Dolayısıyla okullarda öğrencilerde yaşanan zorbalık türleri arasında “sanal zorbalık” (cyber bullying) olarak adlandırılan yeni bir zorbalık türü gözlenmektedir (Ayas ve Horzum, 2010).

Belsey’e (2007) sanal zorbalığı, bireysel veya kalabalıkların bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bilinçli ve kasıtlı bir biçimde başkalarına zarar vermesidir. Willard’e (2005) göre ise, sanal zorbalığın kurban olarak seçilenlere zarar vermek için teknolojik ortamlar ve cihazların kullanılması olduğunu ifade etmiştir. Patchin ve Hinduja (2006) sanal zorbalığı, internet yoluyla kurbanlara istekli ve devamlı zarar verme olarak tanımlamaktadır (Akt: Ayas ve Horzum, 2010)

İnternet, cep telefonu bilgi teknolojileri kolaylıkla iletişim sağlama, bilgiye ulaşma, duygu ve fikirlerin yüz yüze iletişimin getirdiği sınırlar olmadan özgürce ifade edilmesi ve eğlenceli zaman geçirme gibi fırsatlar sunması nedeniyle yaşamın olmazsa olmazı haline gelmiştir. Araştırmalar ergenlerin cep telefonu (akıllı telefonlar), bilgisayar, bilgi ve iletişim teknolojilerini en fazla kullandığını göstermektedir (Patchin ve Hinduja, 2006; Slonje ve Smith, 2008). Özellikle ergenler, arkadaşlıklarını bilişim ve iletişim teknolojilerini kullanarak kurmakta ve sürdürmektedir (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011).

Siber zorbalık, “birey ya da grubun başkalarına zarar vermek üzere kasıtlı, tekrarlanan düşmanca davranışı gerçekleştirmek için bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmasıdır”

(Belsey, 2004). Siber zorbalık saldırgan davranışların bilişim ve iletişim araçlarıyla yapılması (Lacey, 2007) bilişim teknolojisinin, bireylerin hoşuna gitmeyen mesajlar göndermek ve saldırgan davranışlar sergileme olarak tanımlanmıştır (Willard, 2007) .

Siber zorbalık, mağdur öğrencilerin eğitim hayatları üzerinde çok büyük olumsuz etkilere sahiptir. Siber kurbanların notlarında düşüş olduğu, devamsızlıklarının fazlaştığı, okul hayatlarının sona erdiği ve okula silah getirdikleri belirlenmiştir (Beran ve Li, 2005, Raskauskas ve Stoltz, 2007, Ybarra, Diener-West ve Leaf, 2007).

Arıcağ, Siyahhan, vd. (2008)'e göre öğrencilerin siber zorbalık yapma oranı %3'dir. Erdur-Baker ve Kavşut'a (2007) göre ise bilgi ve iletişim teknolojilerini sık kullanan 14-19 yaş gurubundaki öğrenciler siber zorbalık yapmışlardır.

Dilmaç'a (2009), üniversite öğrencilerinin dörtte birlik bir oranının en az bir kere siber zorbalık yaptıklarını, yarısından fazla bir kısmın ise hayatlarında en az bir kere siber zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmiştir. Arıcağ'a (2009) göre ise öğrencilerin %20'sinin hayatında en az bir kez siber zorbalık yaptığını, %54'ünün ise en az bir kez siber mağdur olduklarını tespit etmiştir. Siber zorbalığa maruz kalan kızlar erkeklere oranla daha çaresiz bir tutum izlemektedir (Eroğlu, Çetin, Güler, Peker ve Pepsoy 2011).

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada; Erciyes Üniversitesi, Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda okuyan, öğretmen adaylarının siber zorba davranışlara yönelik görüşlerinin farklı değişkenlere göre aşağıdaki alt problemler çerçevesinde incelenmesi amaçlanmıştır.

Alt Problem 1: Sınıf öğretmenliği bölüm öğrencilerinin interneti kullanım amaçları ne düzeydedir ve siber zorba davranışlara maruz kalmalarının arkadaşlık, ders, aile, karşı cinse bakış açıları, internet kullanımı üzerinde etkisi var mıdır?

Alt Problem 2: Sınıf öğretmenliği bölüm öğrencilerinin, siber zorba davranışlar sergilemeleri üzerinde siber zorbalık hakkında bilgi sahibi olma durumları, yakınlarının veya kendilerinin siber zorba davranışlara maruz kalma-bulunma düzeyleri nedir?

Alt Problem 3: Sınıf öğretmenliği bölüm öğrencilerinin, siber zorba davranışlara maruz kalması ile siber zorba davranışlar sergilemesi cinsiyet, sınıf, not ortalaması değişkenlerine göre değişiklik göstermekte midir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu araştırmanın amacı, Erciyes Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü öğrencilerinin interneti kullanım amaçları, siber zorbalığa maruz kalmanın öğrencileri hangi konularda etkileyeceği, siber zorba davranışlar sergilemeleri üzerinde siber zorbalık hakkında bilgi sahibi olma durumları, yakınlarının veya kendilerinin siber zorba davranışlara maruz kalma-bulunma düzeyleri, sınıf öğretmenliği bölüm öğrencilerinin, siber zorba davranışlara maruz kalması ile siber zorba davranışlar sergilemesinin cinsiyet, sınıf, not ortalaması değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediği, yapılan istatistiksel analizler sonrası elde edilen sonuçların değerlendirilmesi ve bu konuda yapılacak diğer çalışmalara özellikle siber zorbalığı önlemeye ilişkin çalışmalara katkı sağlayacaktır.

1.4. Tanımlar

Çalışmada kullanılan kavramların tanımları aşağıda sunulmuştur:

Zorbalık: Sürekli ve bilinçli olarak güç dengesizliği olan zorba ve kurban arasında oluşan bir etkileşimdir (Boyd ve Ellison, 2008).

Sanal/siber zorbalık: Elektronik formlar kullanılarak, savunmasız bir kurbanı karşı grup veya birey tarafından yapılan saldırgan, kasıtlı fiil (Baker ve Topçu, 2010).

Sosyal paylaşım ağları: Bireyleri sanal ortamda buluşturan twitter, facebook ve benzeri gibi web tabanlı hizmetlerdir (Talimciler, 2013).

Sosyal medya: Zaman ve mekân sınırlaması olmaksızın paylaşım yapılabilen mobil tabanlı iletişim şeklidir (Bat ve Vural, 2010).

Siber Ortam: Tüm dünyaya ve uzaya yayılmış durumda bulunan bilişim sistemlerinden ve bunları birbirine bağlayan ağlardan oluşan ortam. (USOM, 2016).

1.5. Sınırlılıklar

1. Bu araştırma, 2015-2016 eğitim-öğretim yılı ile sınırlıdır.
2. Bu araştırma Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümünde öğrenim görmekte olan 200 öğrenci ile sınırlıdır.
3. Çalışma, örneklem gurubunun sonuçları ile sınırlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kendisine verilen yetenekli ve araştırmacı beyni sayesinde insanoğlu, işleri daha iyi bir şekilde yapmak için sonsuz bir arayış içerisinde. Bu dürtü, insanoğlunun doğuştan gelen merakı ve doğanın gizemlerine karşı çözümler bulma dürtüsüyle birleşince teknik yenilikler yüzyıllar boyunca süregelmiştir.

Yenilik yapma çabası, hayatta kalmak, konforlu bir yaşam sürdürme ve refahını artırma amacına yönelik olmuştur. Bu arayış, varoluşun fiziksel temellerinden insanoğlunun kendini gerçekleştirme ile ilgili daha üst isteklerine kadar bir ihtiyaçlar hiyerarşisi içerisinde gerçekleşmiştir.

Yenilik yapmanın temel içgüdülerinden biri teknolojik gelişimdir. Böylelikle insan işgücünün ve insanlar dışında makineler tarafından yapılan işlerin verimliliği artırılmış olur. Coğrafik koşullar ve seyahat süresi uzunluğu gibi doğal bariyerlerin üstesinden gelme amacının yanında, insanoğlunun rahatlık, konfor ve eğlenceye karşı doyumsuz iştahtı onu teknolojiye bağımlı hale getirir. Bu bağımlılık özellikle hayatın kalitesi ile ilgili alanlarda güçlü bir şekilde görölmektedir. İnsanoğlunun ihtiyaçlarını karşılamak üzere çok çeşitli ürünler geliştirilmektedir ve bu yenilik ve gelişim ne ilk ne de son olacaktır.

2.1. Günümüzde Bilişim Teknolojileri Kullanımı ve Toplumsal Etkileri

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte cep telefonları, internet ve sosyal paylaşım siteleri toplumsal yaşamın önemli bir parçası haline gelmiştir. Türkiye’de Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması (HBTKA) sonuçlarına göre 2014 yılı Nisan ayında Türkiye genelinde internet erişim imkânına sahip hanelerin oranı %60,2 oldu. Bu oran

2013 yılının aynı ayında %49,1'di. Bilgisayar ve internet kullanım oranları 16-74 yaş grubundaki bireylerde sırasıyla %53,5 ve %53,8 oldu. Bu oranlar erkeklerde %62,7 ve %63,5 iken, kadınlarda %44,1'dir. Bilgisayar ve internet kullanım oranları, 2013 yılında %49,9 ve %48,9'du. Bilgisayar ve İnternet kullanım oranlarının en yüksek olduğu yaş grubu 16-24'tür (TUİK, 2014).

Yakın tarihimizde bilgi işlem ve iletişimde bir devrim yaşandı. Belirtilere bakılırsa, bu gelişimin ve bilişim teknolojilerindeki kullanımın büyük bir hızla devam edeceği söylenebilir. Bilişim teknolojilerindeki bu gelişmeler birçok fırsat sunmakla beraber rekabeti de arttırmaktadır. Günümüzde bilgi teknolojilerindeki yenilikler toplumun pek çok alanını etkilemektedir. Bu yüzden de ekonomik verimlilik, mülk ile ilgili haklar, özel hayatın korunması ve bilgiye erişim gibi konularda politikalar geliştirilmektedir. Yapılacak olan tercihler uzun vadeli sonuçlar doğuracağından, bu sonuçların sosyal ve ekonomik etkilerine de ayrıca dikkat etmek gerekir.

2.2. Sosyal Medyanın Gelişimi

Tarih boyunca insanlar çok farklı iletişim yöntemleri kullanmıştır: duman, güvercin, posta, telgraf ve telefon. Birkaç asır önce cevap alabilmek için aylarca beklemek gerekiyordu. İnsanoğlu iletişimin daha hızlı bir yolunu bulmak için hiç durmadı. Ve nihayet 21. Yüzyıl bize interneti getirdi.

Sosyal medya, ilk e-postanın gönderildiği 1971 yılında doğdu. Yan yana duran 2 bilgisayarın mesajlaşmasında ilk mesaj şuydu: “qwertyuiop” 1971'in sonlarında ilk web tarayıcı olan ve zamanın ilk bülten panosu olan ‘Usenet’ kullanılmaya başlandı. Bu konsept daha sonraları ‘gruplar’ özelliğine ilham kaynağı oldu ve Yahoo Groups, Google Groups ve Facebook Groups gibi guruplar ortaya çıktı. IRC ya da Internet Relay Chat diye adlandırılan ilk anlık mesajlaşma 1988'de kullanılmaya başlandı.

1994'te ilk sosyal iletişim ağı Geocities kuruldu. Kullanıcıların kendi web sayfalarını oluşturmayı ve istedikleri gibi tasarımlarına olanak sağlıyordu. Takip eden yıl kullanıcıların aynı hobi ve ilgi alanlarına sahip insanlarla iletişim kurdukları ve kendi içeriklerini yayınlatabildikleri TheGlobe.com kuruldu. Birkaç yıl sonra 1997'de AOL anlık mesajlaşma programı hizmete sunuldu. Böylelikle kullanıcılar hem arkadaşlarıyla

özgürce mesajlaşabiliyor ve bir profil oluşturabiliyordu. AOL belki de bugün kullandığımız sosyal medya sitelerinin habercisiydi.

Dawley (2009) sosyal medyayı;

1. Sosyal ağlar: MySpace, Facebook, Twitter.
2. Fotoğraf paylaşımli olanlar: Flickr, PhotoBucket. Instagram
3. Video paylaşımı yapılabilenler: YouTube.
4. Profesyonel ağlar: LinkedIn, Ning.
5. Bloglar: Blogger.com, Wordpress.
6. Wiki'ler: Wetpaint, PBWiki.
7. İçerik etiketlenenler: MERLOT, SLoog.
8. Sanal dünyalar: SL, Aktif Dünyalar vardır, Whyville, Club Penguin, HiPiHi (ss. 109-122) şeklinde sıralamıştır.

2.3. Gençlerin Sosyal Medya Kullanımı

Türkiye’de IPSOS Sosyal Araştırmalar Enstitüsü, Gençlik ve Spor Bakanlığı talebi ile, gençlerin sosyal medya kullanım davranışları ve tutumları çerçevesinde sosyal medya ve gençlik ilişkisini inceleyerek, Türkiye’deki gençleri daha yakından tanımayı ve anlamayı amaçlayan bir araştırma gerçekleştirmiştir. Gençlik ve Sosyal Medya Araştırması, (2013) 15-29 yaş arası gençlerin sosyal medya ile ilgili tutum ve davranışlarını anlamak amacıyla, online olarak gerçekleştirilmiştir.15-29 yaş gençleri Türkiye düzeyinde temsil etmek üzere toplam 26 ilde toplam 2057 kişi ile görüşme yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre;

İnternet kullanıcısı gençlerin çok büyük bir kesimi (%96’sı) sosyal medya kullanıcısıdır. Gençler sosyal medyaya en çok evlerindeki dizüstü bilgisayardan bağlanmaktadır (%62); her iki gençten biri akıllı telefon üzerinden sosyal medyayı kullanmaktadır. Akıllı telefon kullanımının gençler arasında yükselen bir trend olduğu söylenebilir. Sosyal medya kullanmak için işyerindeki bilgisayarı kullananlar daha çok 25-29 yaş grubudur. İnternet kafelerde sosyal medya kullanımı ise daha çok genç erkeklerde görülmektedir. İstanbul’da evde dizüstü bilgisayar, akıllı telefon ve işyerindeki

bilgisayardan; Ege’de evde dizüstü bilgisayardan ve Doğu ve Güneydoğu bölgesinde internet kafelerden sosyal medyaya ulaşım Türkiye ortalamasının üstündedir.

Gençlerin sosyal medya kullanım sıklıkları, süreleri ve zamanları sosyal medya ile yakın bir ilişki içinde olduklarının ipuçlarını taşımaktadır. Gençlerin %86’sı sosyal medyaya günde en az bir kere; %72’si ise her gün birkaç kere bağlanmaktadır. Her üç gençten birisi sosyal medyada günde en az üç saat geçirmektedir. Özellikle 15-17 yaş grubu (%35), bekârlar (%31) ve ortaöğretim ve altı mezunlarda (%31) bu oran daha yüksektir. Sosyal medyada altı saat ve üzeri vakit geçiren kesim evrenin %13’üdür. Gençlerin aktif olarak spor yapmaları ile sosyal medya kullanım süreleri arasındaki ilişki de incelenmiştir. Buna göre spor yapan ve yapmayan gençlerin sosyal medyada geçirdikleri sürelerde bir farklılık tespit edilmemiştir. Gençlerin günün 24 saati sosyal medyaya bağlanabildikleri görülmektedir. Buna karşın, öğleden sonra ile gece yarısına kadar olan zaman diliminin biraz daha öne çıktığı ifade edilebilir.

Sosyal medya mecraları arasında Facebook, internet kullanıcısı 15-29 yaş grubunun en çok kullandığı sosyal medyadır (%89); Facebook’un farklı şekillerde herkesin hayatına girdiğini bilinen bir gerçektir. Facebook’u ikinci sırada Youtube ve Instagram gibi görsel paylaşım siteleri takip etmektedir (%57). Sosyal medya mecraları arasında Twitter da popüler bir mecradır. Çalışmaya katılan 15-29 yaş grubundaki gençlerin %45’i Twitter kullanıcısıdır. Twitter kullanımının öğrenciler (%56), çalışanlar (%47), yükseköğretim mezunları (%49) ve bekarlarda (%49) daha yüksek olduğu not edilmelidir. Ege (%57) ve İstanbul (%52) Türkiye ortalamasına kıyasla Twitter’ı daha fazla kullanılırken, Doğu ve Güneydoğu Anadolu (%33) daha az kullanmaktadır. Sosyal medyada bu üç mecrayı sırasıyla Sözlükler, Wiki’ler, bloglar, interaktif online oyunlar, lokasyon paylaşımları, profesyonel iş ağları ve sanal yaşam alanları izlemektedir.

Gençler sosyal medyayı en çok eğlence(%60) ve bilgi alma/sağlama (%59) amacıyla kullanmaktadır. Buradan yola çıkarak, sosyal medyanın gençler açısından sadece eğlence değil, aynı zamanda geleneksel medyanın alternatifi olduğu söylenebilir. Sosyal medya gençlerin yaklaşık yarısı için aynı zamanda serbest zaman geçirme (%54), iletişim kurma (%53), gündemi takip etme/gündem yaratma (%51) ve eğitim-öğretim-araştırma (%47) anlamına gelmektedir.

15-17 yaş grubu karşı cinsten biriyle duygusal ilişki kurmak (%14); 25-29 yaş grubu bilgi (%64) ve gündem (%58); 18-29 yaş grubu araştırma (%49) ve kampanya/etkinlik başlatma (%16) konularında diğer yaş gruplarına kıyasla sosyal medyada daha aktiftir. Gündemi takip etme/gündem yaratma (%60), serbest zaman geçirme (%57), eğitim-öğretim araştırma (%55) ile kampanya ya da etkinlik başlatma (%20) konularında yükseköğretim mezunları; karşı cinsten biriyle duygusal ilişki kurmak için kullanımda ortaöğretim mezunları daha ön plandadır (%14) (IPSOS,2013).

Gençlerin sosyal medyada en çok yorum yaptığı ilk üç konu günlük olay ve durumlar (%60), müzik-film- TV-dizi yorumları (%55) ile toplumsal konu ve olaylardır (%43). Erkeklerde ilk iki sırayı spor (%47) ve teknoloji (%46) takip ederken; kadınlarda moda ve alış- veriş (%51) gelmektedir. Toplumsal konu ve olaylar, politika, günlük olay ve durumlar, kültür sanat etkinlikleri, yeme-içme mekanları, moda ve alışveriş ile beslenme konuları yaş ilerledikçe, spor ise en çok 15-17 yaş grubunda konuşulmaktadır. Evli gençler toplumsal konu ve olaylar, moda ve alışveriş, din ve beslenme konularını; bekarlar ise sosyal medyada müzik-film-TV –dizi yorumları, teknoloji, kültür sanat etkinlikleri ve spor konularında daha aktiftir. İstanbul’da toplumsal konu ve olaylar (%48) ile yeme-içme mekanları (%25); Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da ise din konusu ülke ortalamasına göre gençler tarafından daha fazla konuşulmaktadır (%29). Gençler için sosyal medyadaki en önemli olan konu özgürlüktür (%37); öğrenciler, bekârlar ve Twitter kullanıcıları için bu konu daha da önemlidir (sırasıyla: %43; %39; %44). Bu konuları güvenilirlik (%34), dürüstlük (%32) ve paylaşımcılık (%30) takip etmektedir (IPSOS, 2013).

PEW Araştırma Merkezinin (2010) yayınladığı araştırmaya göre; gençlerin sitelerdeki çeşitli özellikleri kullanmalarında değişiklik ve düşüşler olmakla birlikte, gençlerin ve yetişkinlerin sosyal iletişim ağı sitesi kullanımları büyük ölçüde artmıştır. İnternet kullanıcı gençlerin %73’nün sosyal iletişim sitesi kullanmaktadır. Kasım 2006’da gençlerin yarısından fazlası (%55) sosyal iletişim sitesi kullanırken, bu oran Şubat 2008’de %65’ çıkmıştır. Yetişkinlerin sosyal iletişim ağı sitesi kullanımı Kasım 2008’de %37 iken, şu anda bu oran %47’dir. Bu tür siteleri kullanma eğiliminde genç yetişkinlerin gençler gibi hareket ettikleri görülmektedir. 18-29 arasındaki internet kullanıcılarından sosyal iletişim ağı sitesi kullananların oranı %72 olup, bu oran gençlerin oranıyla neredeyse aynıdır. 30 ve üstü internet kullanıcısı gurubun %39 olan

oranından yüksektir. Yetişkinlerin %52'si iki ya da daha fazla profile sahip olduğunu söylemiştir.

Facebook günümüzde yetişkinler arasında en yaygın kullanılan sosyal iletişim ağıdır. Yetişkinlerden Facebook'ta profil sahibi olanların oranı %73; Myspace'de %48, LinkedIn'de %14'tür. Gençlerin Twitter'ı pek kullanmadıkları görülmüştür. 12-17 yaş gurubu Internet kullanıcısı gençlerin yalnızca %8'i Twitter'ı kullanmaktadır. Yetişkin internet kullanıcılarının %19'unun kısa durum güncellemesi yayınlamak ve diğer kişilerin güncellemelerine göz atmak için Twitter ve benzeri servisleri kullanmaktadır. 18-29 yaş arası internet kullanıcısı genç yetişkinlerin üçte biri durum güncellemesi yapmakta veya başkalarının güncellemelerine göz atmaktadır. Kablosuz internet kullanımı özellikle genç yetişkinler arasında oldukça yüksektir ve artık masaüstü bilgisayarın yerini dizüstü bilgisayar almıştır. 18-29 yaş arası yetişkinlerin %81'i kablosuz internet kullanmaktadır. Bu oran 30-49 yaş gurubu için %63; 50 ve üzeri gurup için %34'tür. Son on yılda genç yetişkinlerin interneti kullanma oranı yükselmektedir. Hem 18-29 yaşındaki genç yetişkinlerin hem de 12-17 yaşındaki gençlerin internete girme oranı %93'tür. 18 ve üstü yaşındaki tüm yetişkinlerin internete girme oranı ise %74'tür.

2006'dan bu yana blog yazarlığı hem gençler hem de genç yetişkinler arasında büyük bir düşüş göstermiştir. 2006'da Internet kullanıcısı gençlerden blog yazarlığı yapanların yüzdesi 28'den 14'e inmiştir. Sosyal iletişim ağı sitelerinde arkadaşlarının bloglarına yorum yazma alışkanlığı %76'dan %52'ye düşmüştür. Aralık 2007 verilerine göre, 30 ve üstü yaşındaki kullanıcıların %7 oranıyla karşılaştırıldığında, 18-29 yaşındakilerin %24'ün blog yazdığı rapor edilmiştir.

Bu araştırma ayrıca 12-17 yaş gurubu gençlerin internetteki aktiviteleri ile ilgili bazı bulgular saptamıştır:

- İnternet kullanıcısı gençlerin %62'si güncel olayları internetten öğrenmektedir.
- Bu gençlerin %48'i internetten kitap, giysi ve müzik satın almıştır.
- İnternet kullanıcısı gençlerin %31'i sağlık, diyet ya da fiziksel olarak formda kalmak için internetten bilgi edinmektedir.

-Ayrıca, madde kullanımı ve sağlıklı cinsellik gibi başkalarıyla tartışmanın zor olduğu konularda gençlerin %17'sinin internetten bilgiye ulaşmaya çalıştığı rapor edilmiştir.

2.4. Zorbalık Kavramı ve Kapsamı

Zorba davranışlar okullarda karşılaşılan önemli çalışma alanlarından biridir. Son zamanlarda teknoloji alanındaki gelişmeler ve teknolojinin gençler tarafından daha yaygın kullanılmaya başlanması, okullarda öğrencilerin göstermiş olduğu zorbalık davranışlarını teknoloji kullanılarak gerçekleştiriliyor. Bu yönüyle okullarda öğrenciler arasında yaşanan zorbalık türleri arasında “sanal zorbalık” adı verilen bir zorbalık türü de gözlenmektedir (Ayas ve Horzum, 2010). Bu açıdan çalışmanın, bu konudaki yazına önemli katkı sağlayacağına düşünülmektedir.

2.4.1. Zorbalık Kavramı

“Zorba” kelimesi ilk olarak 1530’larda Hollandaca “sevgili” anlamında ve her iki cinsiyet için de kullanılmıştır. 17. yüzyıl boyunca anlamı değişmiş ve “ortak”, “kabadayı” ve “zayıfın tacizcisi” anlamlarında kullanılmaya başlanmıştır. Belki de bu şekilde bir değişim “hayat kadınının koruyucusu” yani “sevgili” ve “kavgacı” terimleri arasında bir algı birleştirmesi olabilir. “Zorbalık yapmak” fiili ilk olarak 1710’da kullanılmıştır (Harper, 2013).

Geçmişte, Amerikan kültüründe zorbalık terimi çok farklı bir şekilde ünlem/uyarı olarak kullanılmıştır; özellikle Theodore Roosevelt ile ilişkilendirilmiştir. Amerikan Başkanı Theodore Roosevelt’in dış politikalarını tanımlamak için söylediği söz şuydu: “Yumuşak konuş ve büyük bir sopa taşı!”. Zorbaca bir davranışta; saldırganlık, güç dengesizliği, süreklilik ve kasıtlı yapılma özelliği vardır (Olweus, 2013).

Ericson ve Nels (2001) zorbalığı, güç kullanarak, korkutarak, tehdit veya zorlama ile başkaları üzerinde egemenlik dayatmak olarak tanımlamışlardır. Davranışlar sıklıkla tekrarlanır ve alışkanlık haline getirilir. Temel bir önkoşul olarak kabadayı veya başkaları tarafından sosyal ya da fiziksel bir güç dengesizliği algısı vardır. Bu tahakkümü savunmak için kullanılan davranışlar sözlü taciz ya da tehdit, fiziksel saldırı ya da zorlama şeklinde olabilir ve eylemler belirli hedeflere yönelik olarak defalarca tekrarlanabilir. Bu tür davranışlarda gerekçeler ve rasyonelleştirmeler olarak

sınıf, ırk, din, cinsiyet, cinsellik, görünüm, davranış, mukavemet, boyut ya da yetenek farklılıkları savunulmaktadır. Eğer zorbalık bir grup tarafından yapılıyorsa mobbing adını alır. Zorbaların hedeflerine kurban denilmektedir.

Zorbalık çok farklı şekillerde tanımlanabilir. Birleşik Krallık ve Kuzey İrlanda'da zorbalık ile ilgili herhangi bir yasal tanım bulunmaz. Ancak Birleşik Devletlerin bazı eyaletlerinde zorbalığa karşı yasal düzenlemeler mevcuttur. Zorbalık tipik olarak korkutmak için ince metotların kullanılması durumudur (Brank, Eve, Hoetger, Lori, Hazen, Katherine, 2012). Bir zorbalık kültürü, insanların birbiriyle iletişimde olduğu herhangi bir durumda gelişebilir; okul, aile, işyeri, ev ve mahalle. Amerikan erkek futbol oyuncuları arasında 2012 yılında gerçekleştirilen çalışmaya göre; zorbalığın en güçlü belirtisi, bir oyuncunun yaşamındaki en etkili erkeğin zorbalık davranışını onaylayıp onaylamayacağı algısıdır (Steinfeldt, Jesse, Vaughan, Ellen, LaFollette, Julie, Steinfeldt, Matthew, 2012).

2.4.2. Zorbalık Nedenleri ve Etkileri

Psikolog Roy Baumeister zorba davranışa eğilimli insanların şişirilmiş fakat kırılabilir egolara sahip olduklarını iddia etmektedir. Çünkü kendilerini aşırı önemserler, diğer insanların eleştirilerinden ve onların saygı eksikliklerinden sıklıkla rahatsız olurlar ve şiddet veya hakaret gibi saygısız davranış reaksiyonu gösterirler. Araştırmalara göre, kıskançlık ve dargınlık zorbalığın güdüleri olabilir (Einarsen, 2003).

Zorbaların öz saygıları üzerine yapılan araştırmalar belirsiz sonuçlar ortaya çıkarmıştır (Cardemil, Alisha, Cardemil, Esteban, O'Donnell, & Ellen, 2010). Zorbalar kıskançlık duymadan da zorbalık davranışında bulunabilirler, ya da kendileri de zorba davranışa maruz kaldıklarından zorbalık eyleminde bulunurlar (Levinson ve Edward, 2004). Araştırmacılar, depresyon ve kişilik bozuklukları gibi diğer risk faktörlerini de tespit etmiştir (Patterson, 2005).

Ayrıca ani öfke, agresif davranışa bağımlılık, diğerlerin hareketlerini düşmanca görme, özeleştirisi ile ilgili eleştiriler ve obsesif veya katı hareketlerde bulunma gibi risk faktörlerinden de bahsedilebilir (Hazlerr, Carney, Green, Powell, Jolly, 1997). Bu faktörlerin bir araya gelmesiyle de zorbalık davranışı ortaya çıkabilmektedir. Gençler

arasında yapılmış bir araştırmaya göre, anti sosyal davranışın ve depresyonun gençlerin şiddet göstermelerinin en önemli belirleyicisi olduğu tespit edilmiştir. Öte yandan video oyunu ve televizyon şiddetinin bu tür davranışların belirleyicisi olmadığı görülmüştür (Ferguson ve Christopher, 2011).

Zorbalık, genetik bir yatkınlık ya da zorbanın beyin anormalliği sonucu da ortaya çıkmış olabilir (Ball, 2008). Ebeveynler çocuklarının duygusal yapılarını geliştirmede ve agresif davranışı kontrol etmede onlara yardım edebilirlerken, bazı çocukların bu becerileri geliştirmede başarılı olamadıkları ortaya çıkmıştır. Bu durumunun sebepleri arasında aileyle güvensiz bir yakınlık, etkisiz disiplin ve gergin ev yaşamı ve düşmanca davranışlarda bulunan kardeşler gibi çevresel faktörler gösterilebilir (Berger ve Stassen, 2014).

Bazı araştırmacılara göre zorba kişiler olumsuzluğa eğilimlidirler ve akademik davranıştan uzaktırlar. Cook'a göre; "Tipik bir zorba hem başkalarıyla problemleri çözme konusunda hem de akademik olarak sorun yaşarlar. Başkalarıyla ilgili olumsuz bir tavır ve inanç içindedirler; kendileriyle ilgili olumsuz duygular içindedirler; çatışmacı ya da zayıf ebeveynlik görmüş bir ortamdan gelirler; okul hayatını her zaman olumsuz görürler ve akranları tarafından olumsuz bir şekilde etkilenirler" (Cook, Clayton, Williams, Kirk, Guerra, Nancy, Kim, Tia, Sadek, Shelly, 2010).

Bazı araştırmacılar ise, bir kısım zorbanın psikolojileri güçlüdür ve akranları arasında yüksek sosyal sıralamaya sahip olduklarını belirtmiştir (Juvonen, 2003). Akran gurupları çoğu zaman zorbanın hareketine prim verir ve bu akran guruplarının üyeleri bu davranışa dalga geçme, dışlama, yumruk atma, aşağılama gibi davranışlarla katkıda bulunur ve bunları eğlence kaynağı olarak görürler (Berger ve Stassen, 2014). Araştırmacılara göre, zorbalık davranışı gösteren yetişkinlerin otoriter kişiliğe sahiptirler ve kontrol altına alıp domine etmek için güçlü bir gereksinim duyarlar (Brodsky ve Carroll, 1976).

2.4.2.1. Zorbalık Nedenleri

Yapılan bazı araştırmalara göre gençler, zamanlarının büyük bir kısmını okulda geçirmekte, burada görüştükları arkadaşları ile internet üzerinden de iletişim

kurmaktadır. Geleneksel zorbalık ve siber zorbalığa konu olan gençlerin aynı bireyler olduğu düşünülmektedir (Beran ve Li, 2005). Bireysel, ailesel ve okula ait nedenler olmak üzere zorbalığın nedenleri üç başlık altında incelenmektedir.

Bireysel nedenler; Zorba öğrenciler arkadaşlarına karşı saldırgan ve şiddet içeren tutum içerisindedirler. Yetişkin bireylere karşı da öfke duymakta ve saldırgan davranışlar içerisinde bulunabilmektedirler. Üstünlük kurma, baskın davranışlar sergileme eğilimindedirler. Zorbalık (istismara) yapan bireyin iç dünyasında güvensiz ve zayıf bir kişiliğe sahip oldukları gerçeği yatmaktadır. (Güvenir, 2010).

Ailesel nedenler; Çocukluğun ilk yıllarında çocuğa karşı ilgisiz ve sevgi eksikliği ile süre gelen olumsuz tutumlar, bireyin gelecekte diğer insanlara karşı şiddete başvuran, acımasız ve saldırgan tutum içerisinde olma riskini arttırmaktadır. Çocuğun bakımıyla ilgilenen kişi ya da kişilerin çocuğun saldırgan davranışlarına izin verici tutumlar sergilemesi önemli bir etkidir. Çocukluk ve ergenlik çağında ilgisiz tavırlar, sevgi eksikliği ve bunlara ek olarak aşırı özgürlük tanınması, çocuk ve ergende saldırgan davranışların görülmesine neden olmaktadır. Ailenin, çocuğa karşı güç kullanması çocuğun saldırgan davranışlarını arttırır. Çocuğu eğitirken açık kurallar koymak ve sınırlamalar getirmek gerekir. Bunları cezaya dönüştürmemek gerekir.

Çocuğun karakteri de saldırgan davranışlar geliştirmesinde rol oynar. Aşırı hareketli ve öfke nöbetleri olan çocuklar sakin olan çocuklara oranla daha fazla saldırgan tutumlar geliştireceklerdir. Bu durumun daha düşük olduğu gözlemlenmiştir (Akgün, 2005; Kapçı, 2004).

Okula ait nedenler; Okul personelinin, oyun alanları, okul bahçesi ve okul yolundaki yetersiz denetimleri akran zorbalığının artmasına neden olmaktadır (Akgün, 2005; Güvenir, 2010).

2.4.2.2. Tipik İzleyiciler

Genelde zorbalık işin içine girmeyen büyük izleyici gurubunun varlığı söz konusu iken meydana gelir. Çoğu durumda zorba yeteneği sayesinde öyle bir illüzyon yaratır ki gurup tarafından gözlemlenen zorba davranışın açıkça konuşulması korkusunu ortaya çıkarır. Zorba mantalitesi gurup tarafından erken evrelerde etkili bir şekilde

sorgulanmadıkça, bu zorba davranış gurup tarafından sıklıkla kabul edilir, desteklenir ve gurup içerisinde model kabul edilir (Akgün, 2005; Güvenir, 2010).

Harekete geçilmediği sürece; aylar, yıllar ya da daha uzun süre gurup içerisinde bir “zorba kültür” sürekli devam ettirilir. Kendi “arkadaş” veya “destek” guruplarını kurabilmiş izleyicilerin bu gurupların içinde olmayanlara göre, zorba davranışı açığa vurma ve dışarıya duyurma konusunda daha rahat oldukları tespit edilmiştir. İşyeri zorbalığına sessiz kalmanın depresyonla ilgisi vardır. Özellikle kadınlar, işyerinde zorba davranışa seyirci kalmaları depresyonla ilişkilendirilir (Ensen, Alipour, Hagberg, Jensen, 2013).

2.4.2.3. Kurbanlar

Dr. Cook; “Kurban, agresif, sosyal becerilerden yoksun, olumsuz düşünceler içinde olan, sosyal problemleri çözmede zorluklarla karşılaşan, olumsuz bir aile, okul ve toplum çevresinden gelen ve akranları tarafından dışlanan kişidir” (Cook, Clayton, Williams, Kirk, Guerra, Nancy, Kim, Tia, Sadek ve Shelly, 2010).

Kurbanlar genelde fiziksel olarak zayıf ve duygusal olarak kolayca kandırılan özelliklere sahiptir. Kurbanlar ayrıca onları zorbalar tarafından kolay hedef haline getiren kilolu olma ya da bazı fiziksel deformasyonlara sahip olabilirler. Erkek çocuklar daha çok fiziksel zorbalığın kurbanı olurken, kızlar daha çok dolaylı yollardan kurban durumuna düşerler. Zorbalığa uğramış çocuklar genelde fiziksel ve duygusal işaretler gösterir; okula gitmekten korkma, baş ağrısı ya da iştahsızlıktan şikayet, okuldaki etkinliklere ilgi göstermeme, arkadaş ve aileye ilgi eksikliği ve genel bir üzümlük hali (Vanderbilt ve Augustyn, 2010).

2.4.2.4. Zorbalığın Etkileri

İrlanda Dublin’deki Trinity Koleji Anti-Zorba Merkezi’nden Mona O’Moore şunları yazmıştır: Sürekli kötü davranışa maruz kalan çocuk ya da yetişkin bireylerin, intihara kadar giden stresle ilgili hastalıklarla karşı karşıya kaldıklarını gösteren araştırmalar gün geçtikçe çoğalmaktadır.

Zorbaların hedefi haline gelmiş kişiler uzun süreli duygusal ve davranışsal sorunlar yaşayabilirler. Zorbalık yalnızlık, depresyon, kaygı, özgüven eksikliği ve hastalıklara karşı hassaslık gibi durumlara sebep olabilir (Kipling, Joseph, William, 2013). Zorbalığı çocuklarda uyumsuzluğa sebep olduğu; önceleri zorba davranış göstermiş ve zorbalığa uğramış kimselerin de çok daha ciddi sosyal zorluklar yaşadıkları görülmüştür (Arsenault, Walsh, Trzesniewski, ve diğerleri, 2006).

İntihar; Bir kimsenin toplumsal ve ruhsal nedenlerin etkisi ile kendi hayatına son vermesi (TDK, 2016) olarak tanımlanabilir. Her ne kadar zorbalığın intihar riskini yükselttiğini gösteren kanıtlar mevcut olsa da, zorbalık tek başına intihara sebep olmaz. Depresyon, zorbalığa uğramış çocukların intihar etmesinin temel sebeplerinden biridir (Kim & Leventhal, 2008). Kişiyile ilgili bazı özellikler, yüksek intihar riskiyle ilişkilendirilebilir: Kızılderili, yerli Alaskalı, Asyalı, lezbiyen, gey, bi-seksüel, transseksüel. Arkadaşları ya da ailesi tarafından yeterince desteklenmeyen kurbanların durumu çok daha kötüdür.

Siddet; Bir hareketin bir gücün derecesi (TDK, 2016) olarak tanımlanmaktadır. Seri katiller çocukluk ya da yetişkinlik dönemlerinde dolaylı ve dolaysız zorba davranışlarla sıklıkla karşılaşmıştır. Psikopat ve seri katil Henry Lee Lucas, onun herkesten nefret etmesine sebep olan şeyin bir çocuğun onunla dalga geçip onu reddetmesi olduğunu söylemiştir. Yine bir seri katil olan Kenneth Bianchi çocukken altına kaçırıldığı için sürekli alay konusu olmuş ve gençliğinde akranları tarafından görmezden gelinmiştir.

Pozitif Gelişim- Bazıları zorbalığın hayat dersi verdiğini ve güç aşıladığını savunmaktadır. Çocuk gelişimcisi akademisyen Helen Guldberg, zorbalığın hedefi olmanın çocuğa problemlerle nasıl başa çıkacağını öğretir ve başkalarıyla etkileşim yeteneklerini arttırmalarına yardımcı olduğunu iddia etmektedir. Öğretmenlerin bu duruma müdahale etmemeleri ve çocukların zorba davranışla kendi kendilerine cevap vermeleri gerektiğini savunmaktadır (Kim, Leventhal, 2008).

2.4.3. Zorbalığı Önleme

Zorbalığı önleme kolektif bir çaba gerektirir. ABD'nin 23 eyaletinde zorbalığı okullarda suç kabul eden kanunlar yürürlüğe girmiştir (Ross, Horner, 2009).

Birinci önleme amacı olarak okul hemşiresi riskli öğrencilere yardım edebilir. Ailelere, anne babalara aile danışmanlığı programlarından bahsedebilir. Zorbalığı önlemek için hazırlanan programlar okullara uyarlanabilir. Zorbalıkla müdahalede en başta okul müdürü, aile ve okul çalışanlarının eğitimi önceliklidir. İkinci önleme amacı olarak, zorba bireyin yeniden sağlığına kavuşmasına destek olmaktır. Strese neden olan durumların tedavisiyle ilgilenir ve destek belirtiler ne zaman ortaya çıkarsa o zaman başlar. Zorbalığı önleme programlarına ek olarak okul sağlık destek ekibi evde ve okulda strese tepkileri ve durumları açısından öğrencileri değerlendirmelidir (Muscari, 2003).

Üçüncül amaç, tedavi bittiğinde başlar. Amaç davranış bozukluğunun yeniden ortaya çıkmasını önlemektir. Okuldaki hemşirenin görevi öğrencilerin durumlarının tekrar değerlendirilmesi, destek olmak ve cesaret vermektir. Okul hemşiresinin işbirliği halinde çalışabileceği kişiler doktorlar, sosyal hizmet uzmanları ve gerekli olduğunda kamu görevlileridir (Muscari, 2003).

2.4.4. Zorbalık Türleri

Zorbalık bazı araştırmacılara göre dört temel taciz türüne ayrılır; duygusal (bazen ilişkisel olarak da isimlendirilir), sözlü, fiziksel ve siber (Brank, Hoetger ve Hazen, 2012).

Siber Zorbalık: Siber zorbalık teknolojinin kullanımı sonucu gerçekleştirilen zorbalık türüdür. Zorbalığın bu türü, ebeveyn/yetkili nezareti olmadığı durumlarda tespit edilemez bir hal alabilir. Çünkü zorba başka biriymiş gibi davranabilir, ki bu zorbalığın en çok karşılaşıldığı biçimidir. Siber zorbalık e-posta kullanımı, anlık mesajlaşma, text mesaj, web siteleri, sosyal ağ siteleri, vb. suistimalleri kapsar. Facebook, Myspace, Instagram ve Twitter gibi sosyal ağların ortaya çıkmasıyla siber zorbalık artmıştır (Luxton, June, Fairall, 2012).

Engellilere Zorbalık: Engelli insanların orantısız bir biçimde zorbalıktan ve tacizden etkilendikleri ifade edilmiş ve bu tür davranışın nefret suçu olduğu belirtilmiştir. Zorbalık görünürde (bedensel) engellilere sınırlandırılmaz. Aksine otizm ve gelişimsel koordinasyon bozukluğu olan öğrenme güçlüğü çeken kişileri de ilgilendirir (Brookes,

2005). Öğrenme güçlüğü yaşayan kişilerin, başkalarına bir şeyleri açıklayamamaları ek bir sorun olarak görülmelidir. Çünkü bu sebepten, şikâyet ettiklerinde muhtemelen kimse inanmayacak ya da umursanmayacaklar.

Eşcinsel-Gey Zorbalığı: Gey zorbalığı ve gey dayaağı, bir kişi veya gurup tarafından gey veya lezbiyene dolaylı/dolaysız sözlü ya da fiziksel hareketleri işaret eder. Eşcinsel zorbalığı ise çift cinsiyete sahip olduğu için kişiye fiziksel, cinsel veya sözlü bir şekilde haksızlık etmektir. Gey ve lezbiyen gençlerin, karşı cinse ilgi duyan gençlere göre zorbalık eylemini rapor etmeleri daha olasıdır (Berlan, Corliss, Field, Goodman ve Austin, 2010).

Hukuki Zorbalık: Bir kişiyi kontrol etmek ve onu cezalandırmak üzere eziyetli yasal hareketin yapılmasıdır. Hukuki zorbalık genelde gereksiz, tekrar eden, külfetli kanunların sanığı korkutma ve davacının isteğini kabul ettirme şeklinde gerçekleşir. Davacının yasal hakları önemli değildir ve tek amaç sanığın hukuki savaşı sürdürme yeteneğini yok etmektir (Huffer, 1995).

Askeri Zorbalık: Bazıları, askerliğin diğer mesleklerden farklı olduğunu düşünerek, bu tür zorba davranışa izin verilmesi gerektiğini savunur. Hayatlarını riske edecekleri beklenen askerler, zorbalığa katlanmak için vücut direnci ve cesaret geliştirirler (Callaghan, Kernic, 2003).

Ebeveynlerin Çocuklarına Zorbalığı: Öfkelerini, güvensizliklerini ya da aşırı şekilde çocukları üzerinde baskı ve kontrol isteklerini ortaya çıkaran ebeveynlerin çocukları da kendi akranlarına agresif ve kontrol edici bir tavır sergiler. Amerikan Psikoloji Derneği kendi web sitelerinde ebeveynlere tavsiyelerde bulunur. Çocuklarının zorba hareketler içerisinde olduğundan şüphelenen kişilerin öncelikle dikkatli bir şekilde kendilerine bakmaları ve kendi akranları, meslektaşları ve çocuklarıyla iletişimlerinde nasıl birer rol model olduklarına bakmaları gerekir (Callaghan, Kernic, 2003).

Okulda Zorbalık (Öğrencilerin okuldaki zorba davranışları): Zorbalık okul bölümlerinin ya da çevresin herhangi bir yerinde gerçekleşebilir. Zorba davranışlar daha çok beden eğitimi dersleri ve benzer etkinlikler yapılırken ortaya çıkar. Zorbalık

ayrıca okul koridorlarında, lavabolarda, okul taşıtlarında, duraklarda ve gurup çalışması gerektiren derslerde de ortaya çıkar (Witted, 2005).

İşyeri Zorbalığı: çalışanların işyerinde başkalarından sürekli kötü davranış görüp zarar görmesidir (Rayner ve Keashley, 2005). İşyeri zorbalığı sözlü, sözsüz, psikolojik, fiziksel taciz ve hor görme şeklinde gerçekleşebilir. Okuldaki tipik zorbalığın aksine, işyerinde zorbalar genellikle var olan kurallar ve kanunlar içerisinde hareket ederler. Zorba davranış gizli veya aşikâr olabilir. Yöneticiler tarafından gözden kaçmış ya da işyerindeki çoğu kişi tarafından öğrenilmiş olabilir. Olumsuz etkiler, hedef bireylerle sınırlandırılmaz; çalışanın moralinin düşmesine sebep olur ve organizasyon kültüründe bir değişime yol açabilir (Rayner ve Cooper, 2006).

2.4.5. Zorbalık ve Şiddet İlişkisi

Zorbalık her ne kadar fiziksel ya da psikolojik şiddet olarak düşünülse de, şiddetle karşılaştırıldığında zorbalığın çok farklı sebepleri vardır. Ayrıca zorbalığı önlemek için çok farklı yöntemlere ihtiyaç duyulmaktadır.

Şiddet, başkasına fiziksel veya ruhsal yönden zarar verme şeklinde tanımlanabilir. Bu tanım altında zorbalık, şiddetin bir formudur denebilir. Aynı şekilde, zorbalık ta şiddetin diğer türlerinden farklıdır ve tek bir kişinin veya gurubun aşağıdaki şekillerde bir kişiyi maruz bırakması:

- İsim takma
- Dalga geçme
- İtme
- Vurma
- Tehdit etme
- Dedikodusunu yapma
- Eşek şakası yapma
- Sosyal dışlama

Zorbalık genellikle bir kalıp olana dek bir süreç boyunca tekrarlanır. Kurbanlar sıklıkla çaresiz hissederler ve buna karşılık veremez ya da kendilerini buna karşı koruyamazlar.

- Amerika’da şiddet ve şiddet suçları genelde düşüşte olmasına rağmen, zorbalıkta düşüş görülmemektedir.
- Şiddet kanunlara aykırıdır fakat zorbalık, taciz veya saldırı boyutuna varmadığı sürece suç teşkil etmez.
- Şiddet kabul edilmeyen davranış çeşidi olmasına rağmen, çoğu insan zorbalığı hayatın bir parçası olarak kabul eder.

Farklılıklarına rağmen, zorbalık ve şiddet arasında güçlü bir ilişki vardır. Hem zorbalar hem de kurbanları şiddetle ilgili diğer davranışlarda bulunmaya meyillidirler. Kurbanlar genelde depresyona girip, özgüven eksikliği ve şiddet gösterebilirlerken, zorbalar şiddetli adli davranışlarda bulunurlar. Hem şiddet ve hem de zorbalık öğrencilerin okuldan korkmalarına ve okulu asmalarına sebep olur (Çetin, 2002).

2.5. Siber Zorbalık Kavramı ve Kapsamı

Siber zorbalık yasal sözlüklerde aşağıdaki şekillerde tanımlanmıştır:

- Başkasına veya başkalarına zarar vermek amacıyla bir kişinin ya da gurubun bilgiyi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bilerek, tekrar eden ve düşmanca davranışı göstermesidir.
- Başka bir kişiye zarar verme niyetiyle iletişim teknolojilerinin kullanılması.
- Başka bir kişiye zarar vermek amacıyla web sayfası, tartışma gurupları, anlık mesajlaşma veya sms tekst mesajlaşma gibi internet hizmeti ve mobil teknolojilerin kullanılması. Siber zorbalık, diğer internet üzeri davranış formlarından farklı görülmelidir. Kimileri siber zorbalığı, daha stratejik bir yaklaşım gerektiren siber takipçiliğin farklı bir formu olarak görür (Bishop, 2013).

Siber zorbalık, bir kişi veya gurubun bilgi ve iletişim teknolojilerini başka bireylere zarar vermek amacıyla kötü amaçlarla ve devam eden bir biçimde kullanması olarak tanımlanmaktadır (Belsey, 2008). Willard’a (2007) göre siber zorbalık, bilişim teknolojilerinin bireylere rahatsızlık veren mesajlar göndermek ve saldırganlık yapmak amacıyla kullanılmasıdır. Williams ve Guerra (2007) ise siber zorbalığı elektronik postanın, blogların ve internetin iftira atma, alay etme ve hakaret etme amacıyla kullanılması olarak belirtmektedir.

Hinduja ve Patchin'a (2011) göre siber zorbalık, diğer bireylere zarar vermek için, istekli, teknolojik araçlarla yapılan fiil olarak tanımlanmıştır. Siber zorbalık elektronik ortamda yapılan tekrar eden zararlı davranışlardır. Bu davranışlar kısa mesaj, cep telefonu, elektronik posta, kişisel web siteleri, sohbet odaları ve teknolojik ortamlarda gerçekleştirilebilir (Burgess-Proctor, Hinduja ve Patchin, 2006).

Siber zorbalığı geleneksel zorbalıktan daha tehlikeli hale getiren durum, kişinin kimliğini gizleme imkanının olması, kurbanı ürkütmeyi, rahatsız etmeyi ve çaresiz duruma düşürmeyi amaçlaması ve bu amacına kolaylıkla ulaşmasıdır (Patchin ve Hinduja, 2006). Siber zorbalığı geleneksel zorbalıktan daha tehlikeli hale getiren diğer bir durum ise siber zorbalıkta çok kısa bir sürede çok fazla kişiye ulaşılabilmesidir. Bu durum siber zorbanın kontrol edilmesini zorlaştırmakta ayrıca pek çok kişi olaya tanık olmaktadır. Bu durum ise kurbanın yaşadığı acı hisleri daha da ağırlaştırmaktadır. Siber zorba iletişim araçlarını kullanarak her yerde ve her zaman kurbanla iletişim kurma imkanına sahiptir. Kurban devamlı olarak siber zorbalığa maruz kalma tehdidi ile iç içedir (Belsey, 2008; Kowalski ve Limber, 2007).

2.5.1 Siber Zorbalık Türleri

Siber zorbalığın iki türlü olduğu kabul edilmiştir. Elektronik zorbalık ve psikolojik yönüyle iletişim zorbalığıdır. Kişilerin şifrelerinin ele geçirilmesi, web sitelerinin hacklenmesi, spam gönderilmesi siber zorbalıktır. Siber zorbalık bireysel olabileceği gibi toplu biçimde organize de olabilir. Ybarra ve Mitchell (2004) depresyon ve siber kurbanlar arasında bir ilişki olduğundan bahsetmektedir.

Düşmanlık Besleme: İnternet üzerinden öfkeli ve kaba yorumların yapıldığı, genellikle eposta, anlık mesajlaşma ya da sohbet odalarında yapılan kavgalar.

Kötüleme: Birisiyle dalga geçmek ve onunla eğlenmek amacıyla eposta, anlık mesajlaşma, sohbet odaları veya web sitelerine vasati mesajlar koymak.

Dışlama: Bir kimseyi kasten anlık mesajlaşma, arkadaşlık siteleri ya da diğer internet üzeri gurup aktivitelerin dışında tutmak.

İfşa Etme: İnternet üzerinden bir kimsenin özel bilgiler, resimler ve videolar gibi bilinmeyenlerini paylaşmak.

Hile: Bir kimsenin kişisel bilgilerini düzenbazlıkla elde etmek ve daha sonra başkalarıyla paylaşmak.

Gizleme: Vasati ya da yanlış bilgi içeren mesajları internet üzerinden gönderirken veya yayınlarken kendini farklı bir kişiymiş gibi göstermek.

Usandırma: İnternet üzerinden bir kimseye sürekli kötü niyetli mesajlar göndermek.

Siber Taciz: Fiziksel zararı da içeren sürekli bir taciz ve dışlama.

Galloway ve Shoemaker (2007) teknolojik zorbalığı;

Anketler: İnternet üzerinden taciz eden soruları içeren anketler yapmak ve onaylatmak.

Virüs göndermek: Kasıtlı bir şekilde kurbanın bilgisayarına zarar verecek virüs göndermek

Görüntü ve videolar: Ahlaka aykırı resim ve video çekmek ve (tuvalet) elektronik ortamda yayınlamak.

2.5.2. Siber Zorbalığın Nedenleri ve Etkileri

Nedenleri;

Popüler çocuklar ve gençler siber zorbalık yaparlar. Çünkü:

- Çünkü popüler kalmanın tek yolu olarak görürler.
- Başkalarını incitmek onları güçlü hissettirir.

Sosyal bakımdan daha az başarılı çocuklar ve gençler siber zorbalık yaparlar. Çünkü:

- Düşük olan özgüvenleriyle baş etmelerine yardımcı olur.
- Akranları arasına daha kolay katılabileceklerini düşünürler.
- İncittikleri kimselerle duygudaşlık kurmada problem yaşarlar.

Genel olarak siber zorba davranış gösteren kimselerin bu davranışları göstermelerinin sebebi kendi problemleridir. Genellikle duygularını ve dürtülerini kontrol etmede sorun yaşarlar ve kuralla uymanın çok zor olduğunu zannederler.

İnsanların siber zorbalık etmelerinin ek sebepleri şunlardır:

Anonimlik: Siber zorbalık, zorbaların kurbanlarıyla yüz yüze gelmelerini engeller ve bu yüzden daha az cesaret gerektirir ve zorbanın hiçbir zaman yakalanmayacağı yanılması oluşur.

Sonuçların Önemsizliği: Ulusal Suç Önleme Konseyi (ABD) yaptığı araştırmada şu sonuca ulaşmıştır. Araştırmaya katılan gençlerin %81'i insanların eğlenceli olduğu için siber zorbalık yaptıklarına inanmaktadır. Çünkü siber zorbalar kurbanlarının reaksiyonlarını bizzat görmemekte ve ne kadar zarara sebep olduklarını bilmemektedirler.

Sosyal Baskı: Özellikle arkadaşları tarafından itibar edildiğinde, bazı siber zorbalar davranışlarının normal ve toplum tarafından kabul edilebilir olduğunu düşünebilmektedir.

Etkileri

İnternet kullanımının kişiler açısından olumsuz sonuçları olabilmektedir. Diğer zorbalık türlerinde olduğu gibi, siber zorbalık psikolojik, duygusal, ve fiziksel strese sebep olmaktadır. Zorba davranışa maruz kalan gençler daha yüksek bir depresyon ve endişe riskiyle karşı karşıyadır. Aşağıdaki belirtiler görülebilir:

- Artan üzümlük ve yalnızlık duyguları,
- Uyuma ve yemek yeme alışkanlıklarında değişiklikler,
- Etkinliklere karşı isteksizlik,
- Sağlıkla ilgili fazla şikâyetler.

Siber zorbalığa uğramış gençler kişisel olarak ve okulda daha çok sıkıntı yaşar.

- Okula geç kalmak, okulu asmak ya da bırakmak,
- Düşük notlar almak,
- Düşük özgüven sahibi olmak,
- Alkol ya da uyuşturucu kullanmak.

Siber zorbalığa maruz kalan kurbanın özellikleri;

- Düşük özgüven,
- Aileden kaçma ve tek başına daha çok zaman geçirme,
- Cep telefonlarını, diz üstü bilgisayarları vb. eşyalarını ebeveyn ve diğer aile üyelerinin yakınında istememek,

- Okul veya işyerinden uzak kalmak için bahaneler bulmak,
- Kilo kaybı veya görünüşünü değiştirme,
- Vücuduna zarar verdiğini gösteren taze izler; yaz günü uzun kol elbiseler giyerek bu izleri kapama çabasından kaynaklanan farklı giyim tarzı,
- Öfke, depresyon, ağlama, içe kapanıklık gibi kişilikte oluşan değişiklik.

Pornari ve Wood'a (2010) göre ise, siber zorbanın yoğun öfke hisseden bireyler olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bulgular, hem kurbanın hem de siber zorbanın çeşitli psikolojik sorunlar yaşadığını göstermektedir.

2.6. Bilişimin Tanımı ve Siber Suçlar

Bilişim Teknolojileri, sıklıkla bir iş ya da diğer girişimcilik bağlamında, bilgisayar kullanarak bilginin depolanması, geri alınması, iletilmesi ve idare edilmesidir. Depolama ve kullanılan işleme teknolojilerine dayanarak Bilişim Teknolojilerini dört farklı döneme bölmek mümkündür: Mekanik öncesi dönem (MÖ 3000- MS 1450), Mekanik dönemi (1450-1840), elektromekanik dönem (1840-1940), elektronik (1940-günümüz).

2.6.1. Siber Suç

Bilgisayar suçu ya da siber suç, bir bilgisayar ve bir ağ var olduğu durumda ortaya çıkan suçtur. Bilgisayar suçun işlendiği anda kullanılmış olabilir, ya da hedef durumundadır. (Kruse, Warren, Jay, & Heiser 2002).

Debarati Halder ve K. Jaishankar siber suçları şu şekilde tanımlar: “Bireylere veya guruplara karşı suçlu dürtüsüyle kasten kurbanın itibarına zarar verecek nitelikte ya da dolaylı veya dolaysız fiziksel ve ruhsal zarar verme niyetiyle Internet gibi modern iletişim ağlarını (sohbet odaları, eposta, duyuru panosu ve guruplar) ve cep telefonu (SMS/MMS) kullanarak işlenmiş saldırılar” (Halder ve Jaishankar, 2011).

McAfee sponsorluğunda ortaya çıkarılan bir rapora göre, siber zorbalığın küresel ekonomiye yıllık verdiği zarar 445 milyar dolardır. Juniper Araştırma'nın tahminlerine göre, siber zorbalığın maliyeti 2019'a kadar 2.1 trilyona ulaşabilir. Interpol'e göre siber suçlar, suçun hızlı bir şekilde arttığı alanlardan birisidir. Günden güne daha çok suçlu

hız, elverişlilik ve anonim olma özelliğinden dolayı İnternet’i kullanmakta ve dünya çapında kurbanlarına ciddi zararlar vermektedir. Geçmişte siber suçlar çoğunlukla bireylere ya da küçük guruplara karşı işlenmekteydi. Günümüzde ise çok daha karmaşık ve küresel siber suç ağları görmekteyiz. Bilgisayar ve İnternet vasıtasıyla nefret suçları, tele alışveriş ve İnternet dolandırıcılığı, kimlik hırsızlığı ve kredi kartı dolandırıcılıkları siber suçlar olarak sayılır (Jardine, 2015).

2.7. Siber Zorbalığı Önleme Yolları

2.7.1. Dünyadan Örnekler

Amerika Birleşik Devletleri güvenli internet kullanımı ve siber zorbalık konusunda önlemler alan ülkelerin başında gelmektedir. Çocuk ve ergenlerin çevrimiçi ortamda istismarına yönelik yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Kamusal faaliyetler ve bilinçlendirici çalışmalar yanında kötüye kullanımı önleyici yasal düzenlemeler bulunmaktadır.

ABD’de güvenli internet için birinci federal yasa “Çocukları İnternetin Zararlarından Koruma Eylemi 2000” (CIPA) olarak isimlendirilmiştir CIPA. Bu yasa üyeliği bulunan okul ve kütüphanelerin, zararlı içerikleri filtreleyen ve bloke eden güvenli internet programını kullanma mecburiyeti getirmiştir. Okullar güvenli internet konusundaki çalışmalarını topluma duyuracak bir sistem geliştirmeye zorunlu hale getirilmişlerdir.

“Wiredsafety” ise kurbanlara yardımcı olmak; yasalar hakkında çocuklar, aileler, eğitimcilere eğitim faaliyetleri sunmaktır. “Siber Zorbalığın Sonlandırılması Organizasyonu” (ETCB) da bir başka sivil toplum çalışmasıdır. ETCB siber zorbalığa karşı farkındalık oluşturmak, mücadele etmek ve bilgilendirmek amacıyla faaliyet göstermektedir.

2.7.2. Türkiye’den Örnekler

Türkiye’de, kavramın yeni olması nedeniyle daha çok önleyici çalışmalar ön plana çıkmaktadır. İnternet kullanımı ve siber zorbalık konusunda çalışma yapan kurumların başında Milli Eğitim Bakanlığı gelmektedir. İnternet kullanımı ve okula yansımaları, aile içi iletişim ve sağlık sorunları çalışmalarının içeriğini oluşturmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın, Ulaştırma Bakanlığı ve Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu ile işbirliği içinde 2009 yılında hazırlanmış olduğu "Güvenli İnternet Kullanımı İçin Tavsiyeler" kitapçığı internet üzerinden bilgilendirici içeriğe sahiptir. Bu kitapçık daha çok çocuk ve ergenleri bilinçlendirmeye yönelik bir çalışma olup basit bir dil kullanılmıştır. Türkiye'de, gençlere yönelik güvenli internet kullanımı faaliyetlerinde eksiklik gözlemlenmektedir.

Bununla birlikte basında yer alan haberlerde şu örnekler yer almaktadır. TÜBİTAK İnternet üzerinden işlenen suçları önleyebilmek için Milli Eğitim Bakanlığı onaylı yapılacak araştırma planlamıştır, Bu araştırma da ülke genelinde siber zorbalık mağduru ve faili olabilen ortaokulda okuyan bin 400 öğrenci hedeflenmiştir. Çalışma amaçlarında öğrenci, öğretmen ve veliler siber zorbalık hakkında bilgilendirilmesi ve bu konularla ilgili kamu spotu hazırlanması vardır (<http://www.milliyet.com.tr>).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma mevcut durumun belirlenmesine yönelik tarama şeklinde betimsel bir çalışma olacaktır. Araştırmada, verilerin toplanması, analizi ve yorumlanmasında nicel araştırma türü, teknik olarak da anketler kullanılacaktır. Böylelikle örneklem grubun interneti kullanım amaçları, siber zorbalığa maruz kalmanın öğrencileri hangi konularda etkileyeceği, siber zorba davranışlar sergilemeleri üzerinde siber zorbalık hakkında bilgi sahibi olma durumları, yakınlarının veya kendilerinin siber zorba davranışlara maruz kalma-bulunma düzeyleri, sınıf öğretmenliği bölüm öğrencilerinin, siber zorba davranışlara maruz kalması ile siber zorba davranışlar sergilemesinin cinsiyet, sınıf, not ortalaması değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediği gibi subjektif verilerden hareketle araştırma sonucunda elde edilen bulgular literatür çerçevesinde tartışılarak siber zorbalık konusunda hem öğrencilere, ailelerine ve eğitimcilere, hem de bu konuda gelecekte yapılacak araştırmalara yönelik önerilerde bulunulacaktır.

3.2. Evren ve Örneklem

Katılımcıların cinsiyete göre dağılımları incelendiğinde %15.5'inin erkek, %84.5'inin ise kadın olduğu görülmektedir.

Tablo 1. Örneklem Cinsiyet Dağılımına İlişkin Sonuçlar

		n	%
Cinsiyet	Erkek	31	15.5
	Kadın	169	84.5
	Total	200	100

Katılımcıların sınıf dağılımları incelendiğinde, %19.5'i 1. sınıf, %31.5'i 2. sınıf, %25'i 3. sınıf, %24'ü ise 4. sınıf öğrencisidir.

Tablo 2. Örneklemenin Sınıf Verilerine İlişkin Sonuçlar

	n	%
1. Sınıf	39	19.5
2. Sınıf	63	31.5
3. Sınıf	50	25.0
4. Sınıf	48	24.0

Katılımcıların not ortalamaları incelendiğinde, not ortalaması 0- 2.60 arası olanların oranı %6,0; 2.61- 3.40 not ortalamasına sahip olanların oranı %77'dir. Not ortalaması 3.41- 4.00 arası olanların oranı ise %17'dir.

Tablo 3. Örneklemenin Not Ortalaması Bilgilerine İlişkin Sonuçlar

	n	%
0- 2,60	12	6.0
2.61- 3.40	154	77.0
3.41- 4.00	34	17.0

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada verileri toplamak amacıyla “Sanal Zorba/Kurban Ölçeği” kullanılmıştır. “Sanal Zorba/Kurban Ölçeği” Ayas ve Horzum tarafından geliştirilmiş, geçerlik güvenilirliği yapılmış bir ölçektir. Ayrıca öğrencilerin siber zorba davranışlar hakkındaki görüşlerini belirlemek için araştırmacılar tarafından geliştirilmiş olan nitel araştırma yöntemlerinden biri olan anket uygulanmıştır. Anket uygulanırken öğrencilere açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Sınıf öğretmenliği bölümü öğrencilerine uygulanan siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalık kullanma durumlarına yönelik anket 6 bölüm içeriyor. Bölüm 1'deki 3 soru demografik sorulardan oluşuyor. Mesela sınıf, cinsiyet, not ortalaması durumu gibi. Soru sorulan kişilerin siber zorbalığa maruz kalma ve siber

zorbalıkta bulunma durumlarına dair bilgilerinin sınıf, cinsiyet ve not ortalaması düzeyinde ilişkisel olarak incelemek. Bölüm 2' deki sorular, sınıf öğretmenliği bölümü öğrencilerinin, interneti genellikle hangi amaçlarla kullandıklarına dair durumu ortaya çıkaran sorulardan oluşmaktadır. Bölüm 3' deki sorular, yaşanan siber zorbalığın öğrencileri hangi konularda etkilediği durumunu ortaya çıkaran sorulardan oluşmaktadır. Bölüm 4' deki sorular, sınıf öğretmenliği bölümü öğrencilerinin siber zorbalık terimine ilişkin bilgi düzeyini, kendisinin veya bir yakınının siber zorba davranışlara maruz kalma-bulunma durumunu tespit etmek amacıyla oluşturulmuştur. Bölüm 5' deki sorular siber zorbalık konusunda neler yapılabileceğine dair öğrenci görüşlerini elde etmek amacıyla oluşturulmuştur. Bölüm 6'deki sorular da sınıf öğretmenliği bölüm öğrencilerinin, siber zorbalık konusundaki algılarını ortaya çıkarmak amacıyla oluşturulmuştur. Kullanılan Sanal Zorba-Kurban Ölçeği ise maruz kalınan ve maruz bırakılan siber zorba davranışların neler olduğuna dair bilgi edinmek amacıyla uygulanmıştır.

3.4. Veri Toplama Süreci

Verilerin toplanması sürecinde, Siber Zorba- Kurban Ölçeği ve araştırmacılar tarafından geliştirilen anket 2015-2016 eğitim-öğretim yılının 2. döneminde uygulanmıştır. Veri toplama araçlarının Erciyes Üniversitesi, Sınıf Öğretmenliği Bölümü öğrencilerinin tümüne uygulanabilmesi için Eğitim Fakültesi Dekanlığından gerekli izinler alınmıştır. Toplam 200 anket dağıtılmış değerlendirme çalışmalarına başlanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Veri toplama araçlarından elde edilen veriler bilgisayar tabanlı istatistiksel paket analiz programı olan SPSS 16 (Statistical Package For Social Sciences) ile analiz edilmiştir. SPSS paket programı kullanılarak frekans, ortalaması ve standart sapması hesaplanmıştır ve toplanan veriler üzerinde bağımsız gruplar için t testi, farklılaşmayı ortaya koymak için de tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve anlamlı farklılık çıkan maddelerde TUKEY testi ile yorumlanmıştır. Araştırmada anlamlılık düzeyi .05 olarak alınmıştır.

3.6. Risk ve Sınırlılıklar

- Öğrenciler ankete katılma konusunda istekli oldukları düşünülmüştür.
- Öğrenciler verdikleri cevaplarda subjektif davrandığı düşünülmektedir.

3.7. Çalışmanın Faydaları

Bu çalışma sınıf öğretmenliği bölümü öğrencilerinin, interneti kullanım amaçları, siber zorbalığa maruz kalmanın öğrencileri hangi konularda etkilediği, siber zorba davranışlar sergilemeleri üzerinde siber zorbalık hakkında bilgi sahibi olma durumları, yakınlarının veya kendilerinin siber zorba davranışlara maruz kalma-bulunma düzeyleri, sınıf öğretmenliği bölüm öğrencilerinin, siber zorba davranışlara maruz kalması ile siber zorba davranışlar sergilemesinin cinsiyet, sınıf, not ortalaması değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediği konularında bilgi vermesi açısından önem arz etmektedir. Elde edilen bulguların alan çalışmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUM

4.1. Birinci Alt Probleme Ait Bulgular

Sınıf öğretmenliği bölüm öğrencilerinin interneti kullanım amaçları ne düzeydedir ve siber zorba davranışlara maruz kalmalarının arkadaşlık, ders, aile, karşı cinse bakış açıları, internet kullanımını üzerinde etkisi var mıdır?

Erciyes Üniversitesi sınıf öğretmenliği bölümü öğrencilerinin interneti kullanım amaçlarına ilişkin olarak verilen ifadelerin cevaplara göre dağılımı aşağıda verilmiştir.

Tablo 4. Sınıf Öğretmenliği Bölüm Öğrencilerinin İnterneti Kullanım Amaçlarına İlişkin Sonuçlar

	Hiç		Ayda Birkaç Kez		Haftada Birkaç Kez		Günde Birkaç Kez		Hep	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Eğlence ve oyun oynamak amacıyla	26	13.0	35	17.5	46	23.0	77	38.5	16	8.0
Sitelerde gezinti yapmak için	12	6.0	21	10.5	45	22.5	89	44.5	33	16.5
İletişim kurmak amacıyla	6	3.0	7	3.5	14	7.0	69	34.5	103	51.5
Bilgi edinmek- Bilgi paylaşımı	3	1.5	12	6.0	43	21.5	95	47.5	47	23.5
Alışveriş yapmak amacıyla	99	49.5	70	35.0	21	10.5	5	2.5	4	2.0
e- ticaret yapmak amacıyla	173	86.5	20	10.0	4	2.0	2	1.0	-	-
Facebook, Twitter, Instagram vb. sosyal ağları takip etmek için	24	12.0	7	3.5	19	9.5	65	32.5	84	42.0
İnternette derslerle ilgili işlemler yapmak için	8	4.0	36	18.0	94	47.0	42	21.0	19	9.5
Web sayfası/ sitesi tasarımı yapmak için	172	86.0	15	7.5	10	5.0	-	-	2	1.0
Televizyon/ video seyretmek için	20	10.0	42	21.0	76	38.0	45	22.5	15	7.5
Müzik dinlemek için	18	9.0	22	11.0	53	26.5	68	34.0	39	19.5
Güncel olayları/ Haberleri okumak için	10	5.0	17	8.5	61	30.5	83	41.5	29	14.5

“Eğlence ve oyun oynamak amacıyla.” ifadesine verilen cevapların dağılımı incelendiğinde hiç cevabını verenlerin oranı %13.0; ayda birkaç kez cevabını verenlerin oranı %17.5; haftada birkaç kez cevabını verenlerin oranı ise %23’tür. Günde birkaç kez cevabını verenlerin oranı %38.5 iken hep cevabını verenlerin oranı %8’dir.

“Sitelerde gezinti yapmak için” ifadesine verilen cevapların dağılımı incelendiğinde hiç cevabını verenlerin oranı %6; ayda birkaç kez cevabını verenlerin oranı %10.5; haftada birkaç kez cevabını verenlerin oranı ise %22.5’dir. Günde birkaç kez cevabını verenlerin oranı %44.5 iken hep cevabını verenlerin oranı %16.5’dir.

“İletişim kurmak amacıyla.” ifadesine verilen cevapların dağılımı incelendiğinde hiç cevabını verenlerin oranı %1.5; ayda birkaç kez cevabını verenlerin oranı %6.0; haftada birkaç kez cevabını verenlerin oranı %21.5’dir. Günde birkaç kez cevabını verenlerin oranı %47.5 iken hep cevabını verenlerin oranı %51.5’dir.

“Bilgi edinmek- Bilgi paylaşımı.” ifadesine verilen cevapların dağılımı incelendiğinde hiç cevabını verenlerin oranı %3.0; ayda birkaç kez cevabını verenlerin oranı %3.5; haftada birkaç kez cevabını verenlerin oranı %7’dir. Günde birkaç kez cevabını verenlerin oranı %34.5 iken hep cevabını verenlerin oranı %23.5’dir.

“Alışveriş yapmak amacıyla.” ifadesine verilen cevapların dağılımı incelendiğinde hiç cevabını verenlerin oranı %49.5; ayda birkaç kez cevabını verenlerin oranı %35.5; haftada birkaç kez cevabını verenlerin oranı %10.5’dir. Günde birkaç kez cevabını verenlerin oranı %2.5 iken hep cevabını verenlerin oranı %2’dir.

“e- ticaret yapmak amacıyla.” ifadesine verilen cevapların dağılımı incelendiğinde hiç cevabını verenlerin oranı %86.5; ayda birkaç kez cevabını verenlerin oranı %10; haftada birkaç kez cevabını verenlerin oranı %2’dir. Günde birkaç kez cevabını verenlerin oranı %1 iken hep cevabını veren olmamıştır.

“Facebook, Twitter, İnstagram vb. sosyal ağları takip etmek için.” ifadesine verilen cevapların dağılımı incelendiğinde hiç cevabını verenlerin oranı %12; ayda birkaç kez cevabını verenlerin oranı %3.5; haftada birkaç kez cevabını verenlerin oranı %9.5’dir. Günde birkaç kez cevabını verenlerin oranı %32.5 iken hep cevabını verenlerin oranı %42’dir.

“İnternette derslerle ilgili işlemler yapmak için” ifadesine verilen cevapların dağılımı incelendiğinde hiç cevabını verenlerin oranı %4; ayda birkaç kez cevabını verenlerin oranı %18; haftada birkaç kez cevabını verenlerin oranı ise %47’dir. Günde birkaç kez cevabını verenlerin oranı %21 iken hep cevabını verenlerin oranı %9.5’dir.

“Web sayfası/ sitesi tasarımı yapmak için.” ifadesine verilen cevapların dağılımı incelendiğinde hiç cevabını verenlerin oranı %86; ayda birkaç kez cevabını verenlerin oranı %7.5; haftada birkaç kez cevabını verenlerin oranı %5’dir. Günde birkaç kez cevabını veren olmamıştır. Hep cevabını verenlerin oranı %1’dir.

“Televizyon/ video seyretmek için.” ifadesine verilen cevapların dağılımı incelendiğinde hiç cevabını verenlerin oranı %10; ayda birkaç kez cevabını verenlerin oranı %21; haftada birkaç kez cevabını verenlerin oranı %38’dir. Günde birkaç kez cevabını verenlerin oranı %22.5 iken hep cevabını verenlerin oranı %7.5’dir.

“Müzik dinlemek için.” ifadesine verilen cevapların dağılımı incelendiğinde hiç cevabını verenlerin oranı %9; ayda birkaç kez cevabını verenlerin oranı %11; haftada birkaç kez cevabını verenlerin oranı ise %26.5’tür. Günde birkaç kez cevabını verenlerin oranı %34 iken hep cevabını verenlerin oranı %19.5’dir.

“Güncel olayları/ Haberleri okumak için.” ifadesine verilen cevapların dağılımı incelendiğinde hiç cevabını verenlerin oranı %5; ayda birkaç kez cevabını verenlerin oranı %8.5; haftada birkaç kez cevabını verenlerin oranı ise %30.5’dir. Günde birkaç kez cevabını verenlerin oranı %41.5 iken hep cevabını verenlerin oranı %14.5’dir.

4.1.1. Siber zorba davranışlara maruz kalan sınıf öğretmenliği bölüm öğrencilerinin etkilenme düzeyleri

Siber zorba davranışlara maruz kalan Erciyes Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü öğrencilerinin vermiş olduğu cevapların dağılımı aşağıda verilmiştir.

Tablo 5. Sınıf Öğretmenliği Bölümü Öğrencilerini, Siber Zorba Davranışlara Maruz Kalmanın En Çok Hangi Konularda Etkilediğine İlişkin Sonuçlar

Etkilenme Türleri	N	X	SD
Arkadaşlık	200	1.34	1.213
İnternet	200	2.50	.782
Karşı cins	200	2.57	.753
Site	200	2.58	.696
Aile ilişkileri	200	2.73	.623
Derslerimi	200	2.75	.564

Verilen cevaplar doğrultusunda şu sonuçlara ulaşılmıştır. Erciyes Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü öğrencilerinin siber zorba davranışlara maruz kalma durumları incelendiğinde en fazla ($X=1.34$) “Arkadaşlık ilişkileri” konusunda etkilendikleri görülmektedir. Sonrasında sırasıyla ($X=2.50$) “İnternet kullanımı”, ($X=2.57$) “Karşı cinse yönelik düşünceler”, ($X=2.58$) “Girdiğim siteler”, ($X=2.73$) “Aile ilişkileri”, ($X=2.75$) “Derslerimi”, cevapları sıralamada yer almıştır. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda, sınıf öğretmenliği bölümü öğrencilerinin, siber zorba davranışlara maruz kalmalarının en çok arkadaşlık ilişkilerini etkilediğini, en az ise derslerini etkilediğini sonucuna ulaşılmıştır.

4.2. İkinci Alt Probleme Ait Bulgular

Sınıf öğretmenliği bölüm öğrencilerinin, siber zorba davranışlar sergilemeleri üzerinde siber zorbalık hakkında bilgi sahibi olma durumları, yakınlarının veya kendilerinin siber zorba davranışlara maruz kalma-bulunma düzeyleri nedir? Sorusuna yönelik olarak verilen cevaplar incelendiğinde, %54’ünün siber zorbalık terimini daha önce duyduğu, %18’inin siber zorbalık terimini daha önce duymadığı, %27.5’inin ise kısmen duyduğu bilgisine ulaşılmıştır.

Tablo 6. Siber Zorbalık Terimini Duyup Duymadıklarına İlişkin Sonuçlar

		N	%
Siber zorbalık terimini duydunuz mu?	Evet	108	54.0
	Hayır	36	18.0
	Kısmen duydum	55	27.5
	Toplam	199	100

Katılımcıların “siber zorbalığın ne anlama geldiğini” bilip bilmediklerine dair sonuçlar incelendiğinde %49.5’inin siber zorbalık teriminin ne anlama geldiğini bildiği, %16.5’inin siber zorbalık teriminin ne anlama geldiğini bilmediği, %33’ünün ise kısmen bildiği bilgisine ulaşılmıştır.

Tablo 7. Siber Zorbalık Teriminin Ne Anlama Geldiğini Bilip Bilmediklerine İlişkin Sonuçlar

		N	%
Ne anlama geldiğini biliyor musunuz?	Evet	99	49.5
	Hayır	35	16.5
	Kısmen biliyorum	29	33.0
	Toplam	163	100

Katılımcıların siber zorbalığa maruz kalan bir yakını olup olmadığına dair sonuçlar incelendiğinde %39.8’inin siber zorbalığa maruz kalan bir yakını olduğu, %34.3’ünün siber zorbalığa maruz kalan bir yakını olmadığı, %25.9’unun ise siber zorbalığa maruz kalan bir yakını olup olmadığını bilmediği bilgisine ulaşılmıştır.

Tablo 8. Siber Zorbalığa Maruz Kalan Yakını Olup Olmadığına İlişkin Sonuçlar

		N	%
Siber zorbalığa maruz kalan bir yakının var mı?	Evet	65	39.8
	Hayır	56	34.3
	Bilmiyorum	42	25.9
	Toplam	163	100

Katılımcıların siber zorbalığa maruz kalıp kalmadığına dair sonuçlar incelendiğinde %51'inin siber zorbalığa maruz kaldığı, %49'unun siber zorbalığa maruz kalmadığı bilgisine ulaşılmıştır.

Tablo 9. Siber Zorbalığa Maruz Kalıp Kalmadığına İlişkin Sonuçlar

		N	%
Siber zorbalığa maruz kaldın mı?	Evet	83	51
	Hayır	80	49
	Toplam	163	100

Katılımcıların siber zorbalıkta bulunup bulunmadığına dair sonuçlar incelendiğinde %9'unun siber zorbalıkta bulunduğu, %90.1'inin ise siber zorbalıkta bulunmadığı bilgisine ulaşılmıştır.

Tablo 10. Siber Zorbalıkta Bulunup Bulunmadığına İlişkin Sonuçlar

		N	%
Siber zorbalıkta bulundun mu?	Evet	16	9.9
	Hayır	147	90.1
	Toplam	163	100

4.3. Üçüncü Alt Probleme Ait Bulgular

Sınıf öğretmenliği bölüm öğrencilerinin, siber zorba davranışlara maruz kalması ile siber zorba davranışlar sergilemesi cinsiyet, sınıf, not ortalaması değişkenlerine göre farklılık göstermekte midir?

4.3.1. Sınıf Öğretmenliği Bölüm Öğrencilerinin Siber Zorba Davranışlara Maruz Kalmalarının Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenliği bölümü öğrencilerinin siber zorbalığa maruz kalmalarının cinsiyetlerine göre farklılaşma durumunu ortaya koymak amacıyla bağımsız gruplar için t testi kullanılmıştır. Yapılan analize ilişkin bulgular Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Siber zorbalığa maruz kalma durumlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşmasına ilişkin t testi sonuçları

FAKTÖR	Cinsiyet	N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	t	P (Anlamlılık)
Sanal Ortamda Cinsel Zorbalık	Erkek	31	4.53	1.01801	-2.201	.029
	Kız	169	4.82	.58713		
Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme	Erkek	31	4.46	.99331	-1.983	.049
	Kız	169	4.73	.63198		
Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma	Erkek	31	4.62	.95059	-.994	.321
	Kız	169	4.76	.66724		

p<.05

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenliği bölümü öğrencilerinin siber zorbalığa maruz kalma durumlarının cinsiyet faktörüne göre aritmetik ortalamalarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla bağımsız gruplar için uygulanan t testi sonucunda yapılan analize ilişkin bulgular Tablo 11’de yer almaktadır.

Tablo 11 incelendiğinde “Sanal ortamda cinsel zorbalık” faktöründe siber zorbalığa maruz kalma durumuna göre erkek öğrencilerin puan ortalamasının $X=4.54$, kız öğrencilerin puan ortalamasının ise $X=4.83$ olduğu görülmektedir. Hesaplanan t değeri ($t=-2.201$, $p<.05$) iki grup arasında anlamlı farklılığın olduğunu göstermektedir.

“Sanal ortamda engelleme ve zarar verme” faktöründe siber zorbalığa maruz kalma durumuna göre erkek öğrencilerin puan ortalamasının $X=4.46$, kız öğrencilerin puan ortalamasının $X=4.73$ olduğu görülmektedir. Hesaplanan t değeri ($t= 1.983$, $p<.05$) iki grup arasında anlamlı farklılığın olduğunu göstermektedir.

“Sanal ortamda söylenti çıkarma” faktöründe siber zorbalığa maruz kalma durumuna göre erkek öğrencilerin puan ortalamasının $X=4.62$, kız öğrencilerin puan ortalamasının $X=4.76$ olduğu görülmektedir. Hesaplanan t değeri ($t= -.994$, $p>.05$) iki grubun arasındaki farklılığın anlamlı olmadığını göstermektedir.

4.3.2. Sınıf Öğretmenliği Bölüm Öğrencilerinin Siber Zorba Davranışlara Maruz Kalmalarının Sınıf Değişkenine Göre İncelenmesi

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma durumlarının sınıf düzeyine göre farklılaşmasına ilişkin F testi (Varyans Analizi) sonuçları Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Siber zorbalığa maruz kalma durumunun cinsel zorbalık, engelleme ve zarar verme, söylenti çıkarma faktörleri açısından sınıf düzeyine göre farklılaşmasına ilişkin Varyans Analizi sonuçları

FAKTÖR	Varyans Kaynağı	KT	sd	KO	F	p (Anlamlılık)
Sanal Ortamda Cinsel Zorbalık	Gruplararası	.755	3	.252	.546	.652
	Grup içi	90.427	196	.461		
	Toplam	91.182	199			
Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme	Gruplararası	.348	3	.116	.232	.874
	Grup içi	98.272	196	.501		
	Toplam	98.620	199			
Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma	Gruplararası	.539	3	.304	.392	.676
	Grup içi	89.311	196	.542		
	Toplam	92.445	199			

$P<.05$

“Sanal ortamda cinsel zorbalık” faktöründe siber zorbalığa maruz kalma durumuna göre gruplar arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla hesaplanan F değeri ($F=.546$, $p>.05$) boyutunda grupların puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığını göstermektedir.

“Sanal ortamda engelleme ve zarar verme” faktöründe siber zorbalığa maruz kalma durumuna göre ($F=.232$, $p>.05$) grupların puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığını göstermektedir.

“Sanal ortamda söylenti çıkarma” faktöründe siber zorbalığa maruz kalma durumuna göre ($F=.392$, $p>.05$) grupların puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir.

4.3.3. Sınıf Öğretmenliği Bölüm Öğrencilerinin Siber Zorba Davranışlara Maruz Kalmalarının Not Ortalaması Değişkenine Göre İncelenmesi

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma durumlarının not ortalamasına göre farklılaşmasına ilişkin F testi (Varyans Analizi) sonuçları Tablo 13’te verilmiştir.

Tablo 13. Siber zorbalığa maruz kalma durumunun cinsel zorbalık, engelleme ve zarar verme, söylenti çıkarma faktörleri açısından not ortalamasına göre farklılaşmasına ilişkin Varyans Analizi sonuçları

FAKTÖR	Varyans Kaynağı	KT	sd	KO	F	P (Anlamlılık)
Sanal Ortamda Cinsel Zorbalık	Gruplararası	.107	2	.053	.115	.891
	Grup içi	91.075	197	.462		
	Toplam	91.182	199			
Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme	Gruplararası	.187	2	.093	.187	.830
	Grup içi	98.433	197	.500		
	Toplam	98.620	199			
Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma	Gruplararası	.365	2	.683	.124	.921
	Grup içi	102.820	197	.912		
	Toplam	105.877	199			

P<.05

“Sanal ortamda cinsel zorbalık” faktöründe siber zorbalığa maruz kalma durumuna göre gruplar arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla hesaplanan F değeri ($F=.115$, $p>.05$) boyutunda grupların puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir.

“Sanal ortamda engelleme ve zarar verme” faktöründe siber zorbalığa maruz kalma durumuna göre ($F=.187$, $p>.05$) grupların puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir.

“Sanal ortamda söylenti çıkarma” faktöründe siber zorbalığa maruz kalma durumuna göre ($F=.124$, $p>.05$) grupların puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir.

4.3.4. Siber Zorbalıkta Bulunma Durumunun Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenliği bölümü öğrencilerinin siber zorbalıkta bulunma durumlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşma durumunu ortaya koymak amacıyla bağımsız gruplar için t testi kullanılmıştır. Yapılan analize ilişkin bulgular Tablo 14’de verilmiştir.

Tablo 14. Siber zorbalıkta bulunma durumlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşmasına ilişkin t testi sonuçları

FAKTÖR	Cinsiyet	N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	t	P (Anlamlılık)
Sanal Ortamda Cinsel Zorbalık	Erkek	31	4.34	1.69941	.006	.995
	Kız	169	4.33	1.68446		
Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme	Erkek	31	4.31	1.69215	.024	.981
	Kız	169	4.31	1.71690		
Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma	Erkek	31	4.19	1.66672	-.420	.675
	Kız	169	4.33	1.68249		

$P<.05$

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenliği bölümü öğrencilerinin siber zorbalıkta bulunma durumlarının cinsiyet faktörüne göre aritmetik ortalamalarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla bağımsız gruplar için uygulanan t testi sonucunda yapılan analize ilişkin bulgular Tablo 14’de yer almaktadır.

Tablo 14 incelendiğinde “Sanal ortamda cinsel zorbalık” faktöründe siber zorbalıkta bulunma durumuna göre erkek öğrencilerin puan ortalamasının $X=4.34$, kız öğrencilerin

puan ortalamasının ise $X=4.33$ olduğu görülmektedir. Hesaplanan p değeri ($p= .995$, $p>.05$) iki grubun arasındaki farklılığın anlamlı olmadığını göstermektedir.

“Sanal ortamda engelleme ve zarar verme” faktörüne göre siber zorbalıkta bulunma durumu için erkek öğrencilerin puan ortalamasının $X=4.31$, kız öğrencilerin puan ortalamasının $X=4.31$ olduğu görülmektedir. Hesaplanan p değeri ($p= .981$, $p>.05$) iki grubun arasındaki farklılığın anlamlı olmadığını göstermektedir.

“Sanal ortamda söylenti çıkarma” faktörüne göre siber zorbalıkta bulunma durumu için erkek öğrencilerin puan ortalamasının $X=4.19$, kız öğrencilerin puan ortalamasının $X=4.33$ olduğu görülmektedir. Hesaplanan p değeri ($p=.675$, $p>.05$) iki grubun arasındaki farklılığın anlamlı olmadığını göstermektedir.

4.3.5. Siber Zorbalıkta Bulunma Durumunun Sınıf Düzeyine Değişkenine Göre İncelenmesi

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalıkta bulunma durumlarının sınıf düzeyine göre farklılaşmasına ilişkin F testi (Varyans Analizi) sonuçları Tablo 15’de verilmiştir.

Tablo 15. Siber zorbalıkta bulunma durumunun cinsel zorbalık, engelleme ve zarar verme, söylenti çıkarma faktörleri açısından sınıf düzeyine göre farklılaşmasına ilişkin Varyans Analizi sonuçları

FAKTÖR	Varyans Kaynağı	KT	sd	KO	F	P (Anlamlılık)
Sanal Ortamda Cinsel Zorbalık	Gruplararası	.000	1	.000	.000	.995
	Grup içi	563.324	198	2.845		
	Toplam	563.324	199			
Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme	Gruplararası	8.788	1	2.929	1.003	.393
	Grup içi	572.337	198	2.920		
	Toplam	581.125	199			
Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma	Gruplararası	11.662	1	3.887	1.391	.247
	Grup içi	547.743	198	2.795		
	Toplam	559.405	199			

$P<.05$

“Sanal ortamda cinsel zorbalık” faktöründe siber zorbalıkta bulunma durumu için gruplar arasındaki sınıf düzeyine göre farkın anlamlılığını test etmek amacıyla hesaplanan p değeri ($p=.995$, $p>.05$) boyutunda grupların puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir.

“Sanal ortamda engelleme ve zarar verme” faktöründe siber zorbalıkta bulunma durumu için ($p=.393$, $p>.05$) grupların puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir.

“Sanal ortamda söylenti çıkarma” faktörüne göre siber zorbalıkta bulunma durumu için ($p=.247$, $p>.05$) grupların puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir.

4.3.6 Siber Zorbalıkta Bulunma Durumunun Not Ortalamasına Değişkenine Göre İncelenmesi

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalıkta bulunma durumlarının not ortalamasına göre farklılaşmasına ilişkin F testi (Varyans Analizi) sonuçları Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16. Siber zorbalıkta bulunma durumunun cinsel zorbalık, engelleme ve zarar verme, söylenti çıkarma faktörleri açısından not ortalamasına göre farklılaşmasına ilişkin Varyans Analizi sonuçları

FAKTÖR	Varyans Kaynağı	KT	sd	KO	F	P (Anlamlılık)
Sanal Ortamda Cinsel Zorbalık	Gruplararası	2,222	2	1.111	.390	.678
	Grup içi	561.102	197	2.848		
	Toplam	563.324	199			
Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme	Gruplararası	2.012	2	1.006	.342	.711
	Grup içi	579.113	197	2.940		
	Toplam	581.125	199			
Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma	Gruplararası	2.213	2	1.106	.391	.677
	Grup içi	557.192	197	2.828		
	Toplam	559.405	199			

$P<.05$

“Sanal ortamda cinsel zorbalık” faktöründe siber zorbalıkta bulunma durumu için gruplar arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla hesaplanan p değeri ($p=.678$, $p>.05$) boyutunda grupların puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir.

“Sanal ortamda engelleme ve zarar verme” faktöründe siber zorbalıkta bulunma durumu için ($p=.711$, $p>.05$) grupların puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir.

“Sanal ortamda söylenti çıkarma” faktörüne göre siber zorbalıkta bulunma durumu için ($p=.677$, $p>.05$) grupların puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde Erciyes Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü öğrencilerinin interneti kullanım amaçları, siber zorbalığa maruz kalmanın öğrencileri hangi konularda etkileyeceği, siber zorba davranışlar sergilemeleri üzerinde siber zorbalık hakkında bilgi sahibi olma durumları, yakınlarının veya kendilerinin siber zorba davranışlara maruz kalma-bulunma düzeyleri, sınıf öğretmenliği bölüm öğrencilerinin, siber zorba davranışlara maruz kalması ile siber zorba davranışlar sergilemesi cinsiyet, sınıf, not ortalaması değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediği yapılan istatistiksel analizler sonrası elde edilen bulguların ilgili araştırma sonuçları da göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi ve bu değerlendirme sonucunda önerilerde bulunulması amaçlanmıştır.

5.1. Sonuçlar ve Tartışma

Bu araştırmada verileri toplamak amacıyla “Sanal Zorba/Kurban Ölçeği” kullanılmıştır. Ayrıca öğrencilerin siber zorba davranışlar hakkındaki görüşlerini belirlemek için araştırmacılar tarafından geliştirilmiş olan nitel araştırma yöntemlerinden biri olan anket uygulanmıştır. Anket uygulanırken öğrencilere açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Sınıf öğretmenliği bölümü öğrencilerine uygulanan siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalık kullanma durumlarına yönelik anket 4 bölüm içeriyor. Bölüm 1’deki 3 soru demografik sorulardan oluşuyor. Örneğin, sınıf, cinsiyet, not ortalaması durumu gibi. Soru sorulan kişilerin siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalıkta bulunma durumlarına dair bilgilerinin sınıf, cinsiyet ve not ortalaması düzeyinde ilişkisel olarak incelemek. Bölüm 2’deki sorular, sınıf öğretmenliği bölümü öğrencilerinin, interneti genellikle hangi amaçlarla kullandıklarına dair durumu ortaya çıkaran sorulardan oluşmaktadır. Bölüm 3’deki sorular, yaşanan siber zorbalığın öğrencileri hangi

konularda etkilediği durumunu ortaya çıkaran sorulardan oluşmaktadır. Bölüm 4' deki sorular, sınıf öğretmenliği bölümü öğrencilerinin siber zorbalık terimine ilişkin bilgi düzeyini, kendisinin veya bir yakınının siber zorba davranışlara maruz kalma-bulunma durumunu tespit etmek amacıyla oluşturulmuştur. Kullanılan Sanal Zorba-Kurban Ölçeği ise maruz kalınan ve maruz bırakılan siber zorba davranışları cinsiyet, sınıf ve not ortalaması düzeyinde ilişkisel olarak incelemek amacıyla uygulanmıştır.

Araştırmanın çalışma gurubundaki öğrencilerin cinsiyete göre dağılımları incelendiğinde %84.5'inin kadın, %15.5' inin ise erkek olduğu görülmektedir. Katılımcıların sınıf dağılımları incelendiğinde, %19.5'i 1. sınıf, %31.5'i 2. sınıf, %25'i 3. sınıf, %24'ü ise 4. sınıf öğrencisidir. Katılımcıların not ortalamaları incelendiğinde, not ortalaması 0- 2.60 arası olanların oranı %6,0; 2.61- 3.40 not ortalamasına sahip olanların oranı %77'dir. Not ortalaması 3.41- 4.00 arası olanların oranı ise %17'dir

Araştırmaya katılan Erciyes Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü öğrencilerinin interneti kullanım amaçlarına ilişkin olarak verilen ifadelerle göre cevaplardan yola çıkılarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Elde edilen sonuçlar doğrultusunda öğrencilerin %38'lik çoğunluğu günde birkaç kez eğlence ve oyun oynamak amacıyla interneti kullanmaktadır. Sitelerde gezinti yapmak için günde birkaç kez interneti kullanan öğrencilerin oranı %44'tür. Bu durumdan yola çıkarak internet kullanım sıklığının yüksek olduğu sonucuna ulaşabiliriz. İletişim kurmak amacıyla her gün interneti kullanan öğrencilerin oranı %51.5'tir. Bilgi edinmek- Bilgi paylaşımı amacıyla günde birkaç kez interneti kullananların oranı %34.5'tir.

Alışveriş yapmak amacıyla interneti kullanım oranı oldukça düşüktür. İnternet üzerinden hiç alışveriş yapmayanların oranı %49.5'tir. e- ticaret yapmak amacıyla interneti kullanım oranı oldukça düşük bulunmuştur. İnternet üzerinden hiç e-ticaret yapmayanların oranı %86.5'tir. Facebook, Twitter, İnstagram vb. sosyal ağları takip etmek için internet kullanım oranı günde birkaç kez %32.5, hep kullananların oranı ise %42'dir. İnternette derslerle ilgili işlemler yapmak için haftada birkaç kez interneti kullananların oranı %47 ile oran olarak yüksek bulunmuştur. Günde birkaç kez interneti bu amaç için kullananların oranı ise %21'dir. Web sayfası/ sitesi tasarımı yapmak için interneti kullanma oranı ise oldukça düşüktür. Televizyon/ video seyretmek için

interneti haftada birkaç kez kullananların oranı %38'dir. Müzik dinlemek için interneti günde birkaç kez kullananların oranı %34'tür. Güncel olayları/ Haberleri okumak için interneti günde birkaç kez kullananların oranı ise %41.5'tur.

Bu bilgiler doğrultusunda Erciyes Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği Bölüm öğrencileri interneti en çok iletişim kurmak amacıyla kullanmaktadır. Sonrasında sırasıyla sitelerde gezinti yapmak için, Facebook, Twitter, Instagram vb. sosyal ağları takip etmek, güncel olayları/ haberleri okumak için, eğlence ve oyun oynamak amacıyla, bilgi edinmek- bilgi paylaşımı, müzik dinlemek için, televizyon/ video seyretmek için, İnternette derslerle ilgili işlemler yapmak için interneti kullanmaktadırlar. İnternetin en az kullanıldığı alanlar ise e- ticaret, alışveriş yapmak ve web sayfası/ sitesi tasarımı yapmak.

İnternet kullanımının, sosyal iletişim üzerinde olumlu yönde etkisi olduğu (King ve Moreggi, 1998; Morahan- Martin ve Schumacher, 2003; Winzelberg, 1997), bu doğrultuda sosyal iletişimi desteklediği belirtilmiştir. Araştırmanın sonuçları literatürdeki çalışmaları destekler niteliktedir.

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenliği bölüm öğrencilerinin siber zorba davranışlara maruz kalmalarının interneti kullanım amaçları, arkadaşlık, ders, aile, karşı cinse bakış açıları, internet kullanımı üzerinde etkisine ilişkin olarak verilen ifadelerle göre aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Siber zorba davranışlara maruz kalmak, Erciyes Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü öğrencilerini en fazla "Arkadaşlık ilişkileri" konusunda etkilemiştir. Sonrasında sırasıyla "İnternet kullanımı", "Karşı cinse yönelik düşünceler", "Girdiğim siteler", "Aile ilişkileri", "Derslerimi", "Beni etkilemez" cevapları sıralamada yer almıştır. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda, Sınıf Öğretmenliği Bölüm öğrencilerinin, siber zorba davranışlara maruz kalmalarının interneti kullanım amaçları, arkadaşlık, ders, aile, karşı cinse bakış açıları, internet kullanımı üzerinde etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Patchin ve Hinduja (2006) siber zorba davranışlara maruz kalan kişilerin (%60 oranında) internet üzerinde sergilenen davranışlardan negatif yönde etkilendiklerini ve

bu davranışları aile, okul ve arkadaş ilişkilerine olumsuz yönde yansıttıklarını tespit etmişlerdir.

Ybarra ve Mitchell (2004) zorba davranışa maruz kalan gençlerin düşük okul başarısı gösterdiklerini belirtmişlerdir. Wolak (2006) %34 gencin internet kullanımının azaldığı, devamlı olarak zorba davranış üzerinde düşünme, etrafında olup bitenlere karşı ilgi ve alakayı kaybetme vb durumlar yaşadığı belirlenmiştir. Araştırmanın sonuçları literatürdeki çalışmaları destekler niteliktedir.

Sınıf öğretmenliği bölüm öğrencilerinin, siber zorba davranışlar sergilemeleri üzerinde siber zorbalık hakkında bilgi sahibi olma durumları ve yakınlarının veya kendilerinin siber zorbalığa maruz kalma-bulunma düzeylerine ilişkin olarak verilen ifadelerle göre aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Sonuçlar incelendiğinde, siber zorbalık terimini daha önce duyanların oranı %54'tür, kısmen duyanların oranı ise %27.5'tir. Siber zorbalık teriminin anlamını bilenlerin oranı ise %49.5'tir, kısmen bilenlerin oranı ise %33'tür. Bu durumdan hareketle, öğrencilerin siber zorbalık konusunda bilgi sahibi oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Siber zorba davranışlara maruz kalan bir yakını olan öğrencilerin oranı %39.8, siber zorba davranışlara maruz kalan yakını bulunmayan öğrencilerin oranı ise %34.3'tür. Siber zorbalığa maruz kalanların oranı %51, siber zorbalığa maruz kalmayanların oranı ise %49'dur. Sınıf öğretmenliği bölüm öğrencilerinin oldukça yüksek düzeyde siber zorbalığa maruz kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Siber zorbalıkta bulunanların oranı %9.9, bulunmayanların oranı ise 90.1'dir. Siber zorbalıkta bulunma düzeyinin oldukça düşük seviyede olduğu görülmektedir.

Arıca (2009) öğrencilerin %20 oranında hayatlarında en az bir kez siber zorba davranış sergilediğini, %54 oranında ise en az bir kez siber kurban durumunda olduklarını tespit etmiştir. Dilmaç (2009), üniversite öğrencilerinin %23 oranında en az bir kere siber zorba davranış sergilediklerini, %55 oranında ise hayatlarında en az bir kez siber kurban durumunda olduklarını ifade etmiştir. Çalışmalar, siber kurban olma oranının oldukça yüksek olduğunu göstermiştir. Siber zorba davranış sergileme oranı, üniversite öğrencileri arasında oldukça düşük bulunmuştur. Araştırma sonuçları, literatürdeki çalışmaları destekler niteliktedir.

Sınıf öğretmenliği bölüm öğrencilerinin, siber zorba davranışlara maruz kalması ile siber zorba davranışlar sergilemesi cinsiyet, sınıf, not ortalaması değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermemiştir.

5.2. Öneriler

1- Elde edilen bilgiler doğrultusunda interneti kullanım oranının oldukça yüksek olduğu ve bu kadar yüksek kullanım oranı ile paralel doğrultuda güvenli internet kullanımı için önlemler alınması gerektiği düşünülmektedir.

2- Siber zorbalığa maruz kalmak, sınıf öğretmenliği bölüm öğrencilerini en fazla arkadaşlık ilişkileri açısından etkilemiştir. Sonrasında internet kullanımı, karşı cinse yönelik düşünceler sıralamada yer almıştır. Sanal ortamda yaşanan zorbalığın, sosyal ilişkileri etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Okullarda yaşanan akran zorbalığının önlenmesi yönünde yapılacak çalışmaların siber zorbalığı önleme açısından etkili olacağı düşünülmektedir.

3- Elde edilen bilgiler doğrultusunda siber zorbalık hakkında bilgi sahibi olma durumunun, siber zorba davranışlara maruz kalmayı engellemediği ancak siber zorbalıkta bulunma düzeyini olumlu yönde etkilediği gözlemlenmiştir. Bu nedenle siber zorbalık konusunda, aileler, öğrenciler ve toplumun bilgilendirilmesi oldukça önemlidir.

4-Siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalıkta bulunma davranışı teknolojinin yoğun kullanımına bağlı olarak gözlemlenmektedir. Toplumun her kesimini, gelişimsel özelliklerine göre ayrı bilinçlendirme çalışmalarının yapılması yararlı olacaktır.

5- Siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorba davranışlar sergileme durumları arasında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır. Bu nedenle siber zorba davranışlara maruz kalma ve siber zorba davranış sergileme durumlarının psikolojik, toplumsal, ekonomik, aile ve eğitimsel açıdan incelenmesi ve sebeplerinin araştırılması ve bu doğrultuda önlemler alınması, siber zorba davranışları önleme açısından oldukça faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akgün, S. (2005). *Akran zorbalığının anne-baba tutumları ve anne-baba ergen ilişkisi açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Arıçak, T., Siyahhan, S., Uzunhasanoğlu, A., Sarıbeyoğlu, S., Çıplak, S., Yılmaz, N. ve diğer. (2008). Cyberbullying among Turkish adolescents. *Cyber Psychology & Behavior* 11(3), 253-262.
- Arıçak, O.T. (2009). Psychiatric symptomatology as a predictor of cyberbullying among university students. *Eurasian Journal of Educational Research*, 34, 167-184.
- Arsenault, L. PhD; Walsh, MD.; Trzesniewski, K. PhD; et al. (July 2006). "Bullying Victimization Uniquely Contributes to Adjustment Problems in Young Children: A Nationally Representative Cohort Study". *Pediatrics (American Academy of Pediatrics)* 118 (1): 130–138.
- Ayas & Horzum. (2010). "Sanal Zorba/Kurban Ölçek Geliştirme Çalışması". *Akademik Bakış dergisi*, 1-17.
- Baker, Ö. E. ve Topçu, Ç. (2010). Therevised cyber bullying inventory (RCBI): validity and reliability studies. *Science Direct*, 5(2010),660 – 664
- Ball, H.A. 2008). "Genetic and environmental influences on victims, bullies and bully-victims in childhood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 49 (1): 104–12.
- Belsey, B. (2008). Cyberbullying. Retrieved February 28, 2008, from http://www.cyberbullying.ca/pdf/feature_dec2005.pdf. adresinden 06 Haziran 2016 tarihinde edinilmiştir.
- Belsey, B. (2007). *Cyberbullying*. <http://www.cyberbullying.org/>. adresinden 15 Nisan 2016 tarihinde edinilmiştir.
- Belsey, B. (2004). *Cyberbullying: An emerging threat to the "always on" generation*. www.cyberbullying.ca. adresinden 06 Haziran 2016 tarihinde edinilmiştir.
- Beran, T. ve Li, Q. (2005). Cyber-harassment: A study of a new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32(3), 265-277.

- Berger, Kathleen Stassen (2014). *Invitation to the Life Span*. New York: Worth Publishers. "bully". *Online Etymology Dictionary*.
- Berlan, Elise D.; Corliss, Heather L.; Field, Alison E.; Goodman, Elizabeth; Austin, S. Bryn (2010). "Sexual Orientation and Bullying Among Adolescents in the Growing Up today Study". *Journal of Adolescent Health* (Elsevier) 46 (4): 366–371.
- Bishop, F. (2013). The effect of deindividuation of the Internet Troller on Criminal Procedure implementation: An interview with a Hater. *International Journal of Cyber Criminology* 7(1), pp. 28-48.
- Brank, Eve M.; Hoetger, Lori A.; Hazen, Katherine P. (2012). "Bullying". *Annual Review of Law and Social Science* (Annual Reviews) 8 (1): 213–230.
- Brookes, G. (2005). *Dyspraxia*. Continuum. pp. 43–46.
- Brodsky, Carroll, M. (1976). *The Harassed Worker*. Lexington, MA; Lexington Books.
- Brookes, G. (2005). *Dyspraxia*. Continuum. pp. 43–46.
- Burgess-Proctor, A., Patchin, J., & Hinduja, S. (2006). Cyberbullying Among Adolescent Females. Presented at the annual meetings of the Academy of Criminal Justice Sciences, Baltimore, MD.
- Boyd, D., & Ellison, N. B. (2008). Social network sites: Definition, history and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13, 210-230.
- Callaghan, Jean M., & Kernic, Franz. (2003). "Chapter 2: "Social Psychology" of the Individual Soldier". *Armed Forces and International Security: Global Trends and Issues*. LIT Verlag Münster. 19.
- Cardemil, Alisha R.; Cardemil, Esteban V.; O'Donnell, Ellen H. (2010). "Self-Esteem in Pure Bullies and Bully/Victims: A Longitudinal Analysis". *Journal of Interpersonal Violence* (Sage Publications) 25 (8): 1489–1502.
- Cook, Clayton R.; Williams, Kirk R.; Guerra, Nancy G.; Kim, Tia E.; Sadek, Shelly (2010). "Predictors of Bullying and Victimization in Childhood and Adolescence: A Meta-analytic Investigation". *School Psychology Quarterly* (American Psychological Association) 25 (2): 65–83.

- Çetin, Y. (2002), “İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sınıfta Karşılaştıkları Disiplin Problemleri ile İlgili Görüşleri”, Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Dawley, L. (2009) "Social network knowledge construction: emerging virtual world pedagogy", *On the Horizon*, Vol. 17 Iss: 2, pp.109 - 121
- Dilmaç, B. (2009). Sanal zorbalığı yordayan psikolojik ihtiyaçlar: Lisans öğrencileri için bir ön çalışma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(3), 1291-1325.
- Einarsen, S. (2003). Bullying and Emotional Abuse in the Workplace: International Perspectives in the Research and the Practice Engelberg, E.,& Sjoberg, L. (2004). *Internet use, social skills, and adjustment Cyber Psychology & Behavior*, 7 (1) (2004), pp. 41–47
- Ensen, I. B.; Alipour, A.; Hagberg, J.; Jensen, I. B. (2013). “ The impact of bystanding to workplace bullying on symptoms of depression among women and men in industry in Sweden: an empirical and theoretical longitudinal study” *International Archives of Occupational and Environmental Health* (Springer Berlin Heidelberg) 86 (6): 709–716.
- Erdur- Baker, Ö.,& Kavşut, F. (2007). A new face of peer bullying: Cyber bullying. *Journal of Euroasian Educational Research*, 27, 31-42.
- Ericson- Nels. (2001).<http://www.cambridgeshire.gov.uk/childrenandfamilies/parenting/childsbehaviour/bullying.htm> adresinden (07.06.2016) tarihinde ulaşılmıştır.
- Eroğlu, Y., Çetin, B., Güler, N., Peker, A., & Pepsöy, S. (2011). From cybervictimization to coping ways of stress: Gender as moderator. Chova, L.G.,
- Ferguson, Christopher J. (2011). "Video Games and Youth Violence: A Prospective Analysis in Adolescents". *Journal of Youth and Adolescence* 40 (4): 377–91.
- Griffin, R. S.,& Gross, A. M. (2004, 07). Childhood bullying: Current empirical findings and future directions for research. *Aggression and Violent Behavior*, 9, 379-400.
- Güvenir, T. (2010). *Okulda akran istismarı* (2.bs.). Ankara: Kök Yayıncılık
- Halder, D.,& Jaishankar, K. (2011). *Cyber crime and Victimization of Women: Laws, Rights, and Regulations*. Hershey, PA, USA: IGI Global.

- Harper, D. (2013). "bully". *Online Etymology Dictionary*.
- Hazlerr, R. J.; Carney, J. V.; Green, S.; Powell, R.; Jolly, L. S. (1997). "Areas of Expert Agreement on Identification of School Bullies and Victims". *School Psychology International* 18 (1): 5–14.
- Hinduja, S. and Patchin, J.W. 2006. Cyberbullying emotional and psychological consequences. http://www.cyberbullying.us/cyberbullying_emotional_consequence. adresinden 5 Mayıs 2016 tarihinde edinilmiştir.
- Hinduja, S.,& Patchin. J. (tarih yok). *Cyberbullying*. http://www.cyberbullying.us/Top_Ten_Tips_Parents_Cyberbullying_Prevention.pdf. adresinden 5 Mayıs 2016 tarihinde edinilmiştir.
- Huffer, K. (1995). *Overcoming the devastation of legal abuse syndrome: Beyond rage*. Fulkort Press.
- IPSOS (2013). https://leventeraslan.files.wordpress.com/2015/09/genclik_sosyalmedya_yonetici-ozeti.pdf. adresinden 20.05.2016 tarihinde ulaşılmıştır.
- Jardine, E. (2015). "Global Cyberspace is Safer than you Think: Real Trends in Cybercrime". *Global Commission on Internet Governance Paper Series* (16): 1–22.)
- Juvonen, J. (2003) *Bullying Among Young Adolescents: The Strong, the Weak and the Troubled in Pediatrics*, December 2003, "The benefits of bullying".
- Kapçı, E.G. (2004). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(37), 1-13.
- Kim YS, Leventhal B; Leventhal (2008). "Bullying and suicide. A review". *International Journal of Adolescent Medicine and Health* 20 (2): 133–54.
- King, S. & Moreggi D. (1998). "Internet Therapy And Self-Help Groups—The Pros And Cons", *Psychology And The Internet: Intrapersonal, İnterpersonal, and Transpersonal Implications*, Ed.: Jayne Gackenbach, San Diego: Academic Press, s.77-109.

- Kipling D. Williams; Joseph P. Forgas; William Von Hippel (2013). *The Social Outcast: Ostracism, Social Exclusion, Rejection, and Bullying*. Psychology Press. pp. 2
- Kowalski, M.; Limber, S. E. (2007). Agatston, P.W. *Cyber Bullying: Bullying in the Digital Age*. Malden, MA: Wiley/Blackwell.
- Kruse, Warren G.; Heiser, Jay G. (2002). *Computer forensics: incident response essentials*. Addison-Wesley. p. 392.
- Lacey, B. (2007). *Social Aggression: A study of internet harassment*. Unpublished doctoral dissertation, Long Island University, ABD..
- Levinson, Edward M. (2004). "Assessment of Bullying: A Review of Methods and Instruments". *Journal of Counselling & Development (American Counselling Association)* 82 (4): 496–503.
- Luxton, D., June, JD; Fairall, J.M. (2012). "Social media and suicide: a public health perspective". *Am J Public Health*, 2, 195–200.
- Morahan, M. J. & Schumacher P. (2003). "Loneliness and Social Uses of The Internet", *Computers in Human Behavior*, C.19, S.6, s.659-671.
- Milliyet Gazetesi, <http://www.milliyet.com.tr/siber-zorbaliga-karsi-turkiye-genelinde-izmir-yerelhaber-507703/> 25. 11.2015 tarihinde indirilmiştir.
- Olweus, D. (2013). *Olweus Prevention Program*. www.hazelden.org adresinden 5 Mayıs 2016 tarihinde edinilmiştir.
- Patchin, J. W. & Hinduja, S. (2016). Cyberbullying: What can you do? *The Clergy Journal*, 88(2), 3-5.
- Patterson, G. (2005). "The bully as victim?". *Paediatric Nursing* 17 (10): 27-30.
- PEW, (2010). <http://www.pewinternet.org/2010/02/03/social-media-and-young-adults/> adresinden 03.06.2016 tarihinde ulaşılmıştır.
- Pornari, C. D., and Wood, J. (2010). Peer and cyber aggression in secondary school students: The role of moral disengagement, hostile attribution, bias and outcome expectancies. *Aggressive Behavior* 36, no.2, 81-94. doi: 10.1002/ab.20336.

- Raskauskas, J., & Stoltz, A.D. (2007). Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents. *Developmental Psychology*, 43, 564-575.
- Rayner, C. & Keashley, L. (2005). Bullying at work: A perspective from Britain and North America. In S. Fox & P. E. Spector (eds.) *Counterproductive work behavior: Investigations of actors and targets* (pp. 271-296).
- Rayner, C., & Cooper, C. L. (2006). Workplace Bullying. In Kelloway, E., Barling, J. & Hurrell Jr., J. (eds.), *Handbook of workplace violence* (pp. 47-90).
- Ross, SW; Horner, RH (2009). "Bully prevention in positive behavior support" . *Journal of Applied Behavior Analysis* 42 (4): 747-59.
- Shoemaker-Galloway, J. (2007). What is happy slapping? A disturbing and violent form of bullying.
- Slonje, R.; Smith P.K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying. *Scandinavian Journal of Psychology*, 49(2), 147-154.
- Steinfeldt, Jesse A.; Vaughan, Ellen L.; LaFollette, Julie R.; Steinfeldt, Matthew C. *Psychology of Men & Masculinity*, Vol 13(4), Oct 2012, 340-353.
- Stringfellow, J. W., & Muscari, K. D. (2003). Program of support for consumer participation in systems change: The West Wirginia Leadership Academy. *Journal of disability policy studies*, 14(3), 142-147.
- Talimciler, A. (2013). Sosyal medya aracılığıyla değişen futbolun yeni dünyası. (M. Demir, Dü.) *Yeni Medya Üzerine: Yeni İletişim Teknolojileri*.
- TDK, (2016). http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=İNTİHAR. adresinden 15.09.2016 tarihinde ulaşılmıştır.
- TUİK, (2014). <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18660>.adresinden 20.05.2016 tarihinde ulaşılmıştır.
- USOM, (2016). Ulusal Siber Olaylara Müdahale Merkezi .<https://www.usom.gov.tr>. adresinden 25.04.2016 tarihinde ulaşılmıştır.
- Valkenburg, P. M., & Soeters, K. E. (2001). Children's positive and negative experiences with the internet. *Communication Research*, 28, 652-675.

- Vanderbilt, D., Augustyn, M. (2010). "The effects of bullying". *Paediatrics and Child Health* 20 (7): 315–32.
- Vural, Z. ve Bat, M. (2010) Yeni bir iletişim ortamı olarak sosyal medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi'ne Yönelik Bir Araştırma. *Journal of Yasar University* , 20(5) 3348-3382
- Whitted, K., & Dupper, D. (2005). Best practices for preventing or reducing bullying in schools. *Children and schools*, 27(3), 167-174.
- Willard, N. (2007). The authority and responsibility of school officials in responding to cyberbullying. *Journal of Adolescent Health*, 41(6), 64- 65.
- Willard, N. (2005). <http://csriu.org>, <http://cyberbully.org>, and <http://cyber-safe-kids.com>. adresinden 15 Mayıs 2016 tarihinde edinilmiştir.
- Williams, K. R., & Guerra, N. G. (2007). Prevalence and predictors of Internet bullying. *Journal of Adolescent Health*, 41, 14 –21.
- Williams, Kipling D.; Forgas, Joseph P.; Von Hippel, William. (2013). *The Social Outcast: Ostracism, Social Exclusion, Rejection, and Bullying*. Psychology Press. pp. 2.
- Winzelberg, A. (1997). "The Analysis of An Electronic Support Group For Individuals With Eating Disorders", *Computers in Human Behavior*, C.13, S.3, s.393-407.
- Wolak, J. 2006. "The Consequences of Presidential Battleground Strategies for Citizen Engagement." *Political Research Quarterly* 59:353-361.
- Yaman, E. (2011). *Okul zorbalığı ve siber zorbalık*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Ybarra, M. L., & Mitchell, K. J. (Forthcoming, 2004). Youth Internet Users: Characteristics of harasser-targets and similarities with bully-victims. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*
- Ybarra, M., West, M.D., & Leaf, P. (2007). Examining the overlap in internet harassment and school bullying: Implications for school intervention. *Journal of Adolescent Health* 41, S42–S50.

EKLER**EK 1. ANKET FORMU****BÖLÜM 1****SINIF ÖĞRETMENLİĞİ BÖLÜM ÖĞRENCİLERİNİN SİBER ZORBALIĞA
MARUZ KALMA ve SİBER ZORBALIK KULLANMA DURUMLARI**

Sınıf: 1 () 2 () 3 () 4 () Cinsiyet: Erkek () Kız ()

Not ortalamanız: 0- 2.60 arası () 2.61- 3.40 arası () 3.41- 4.00 arası ()

BÖLÜM 2

İnterneti hangi amaçlarla kullanıyorsunuz? (Sıklığına göre)	Hiç	Ayda birkaç kez	Haftada birkaç kez	Günde birkaç kez	Hep
Eğlence ve oyun oynamak amacıyla					
Sitelerde gezinti yapmak için					
İletişim kurmak amacıyla					
Bilgi edinmek- Bilgi paylaşımı					
Alışveriş yapmak amacıyla					
e- ticaret yapmak amacıyla					
Facebook, Twitter, Instagram vb. sosyal ağları takip etmek için					
İnternette derslerle ilgili işlemler yapmak için					
Web sayfası/ sitesi tasarımı yapmak için					
Televizyon/ video seyretmek için					
Müzik dinlemek için					
Güncel olayları/ Haberleri okumak için					

BÖLÜM 3

Siber zorba davranışa maruz kalmak seni hangi konuda etkiler?	Birden fazla işaretleme yapabilirsiniz. (En fazla etkilenenden en az olana 1-2-3 şeklinde işaretleme yapınız)
Arkadaşlık ilişkilerimi	
Derslerimi	
Aile ilişkilerimi	
Karşı cinse yönelik düşüncelerimi	
İnternet kullanımımı	
Girdiğim siteleri	
Beni etkilemez	

BÖLÜM 4

Siber zorbalık terimini duydunuz mu? Evet () Hayır () Kısmen duydum ()

Ne anlama geldiğini biliyor musunuz?Evet () Hayır () Kısmen biliyorum ()

Siber zorbalığa maruz kalan bir yakınım var mı?Evet () Hayır () Bilmiyorum ()

Hiç siber zorbalığa maruz kaldın mı?Evet () Hayır ()

Hiç siber zorbalıkta bulundun mu? Evet () Hayır ()

BÖLÜM 5

SANAL ZORBA/KURBAN ÖLÇEĞİ											
	BANA YAPILDI						BEN YAPTIM				
	Her Zaman	Sık sık	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir zaman		Her Zaman	Sık sık	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir zaman
Sanal Ortamda Cinsel Zorbalık											
Telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici cinsel sesler çıkarma.											
İzinsiz ve uygunsuz görüntü çekme.											
Gizlice çekilen uygunsuz görüntüleri mesajla, maille başkalarına yollama, internette yayınlama ya da CD ile çoğaltıp dağıtma.											
Gizlice çekilen uygunsuz görüntüler aracılığıyla şantaj yapma											
Birine istemediği halde cinsel içerikli mesaj veya mail atıp rahatsız etme.											
Cinsel içerikli görüntüleri veya filmi izlemeye zorlama											
İnternet/Telefonla cinsel içerikli söylenti çıkarıp yayma.											
Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme											
Sohbet odası (chat) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlama											
Zarar görmesini istediği kişinin adını kullanarak insanlara mesaj, mail veya video yollama.											
Zarar vermeye neden olacak web sayfası hazırlama.											
Mail adresini ele geçirme ve zarar verme.											
Kişisel bilgisayarını ele geçirme ve dosyalarına kasten zarar verme.											
Kasıtlı olarak virüslü mail yollama											
İnternet ya da telefon yoluyla tehdit etme.											
Mail kutularını doldurarak mail gelmesini engelleme											
Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma											
Birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme											
Birisi hakkında elde edilen olumsuz bilgileri sanal ortamda yayma.											
İnternet ya da telefonla küçük düşürücü söylenti çıkarıp yayma.											
Mail ve mesaj yoluyla kişisel bilgileri yayma.											

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Esra MUTLU

Uyruğu: Türkiye (T.C)

Doğum Tarihi ve Yeri: 23 Temmuz 1977, Çorum

Medeni Durum: Evli

e-mail: ideaesra77@hotmail.com

Yazışma Adresi: Ahmet Paşa İlkokulu Kocasinan/ Kayseri

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Lisans	Yıldız Teknik Üniversitesi Fen- Edebiyat Fak.	2001
Lise	Lüleburgaz Anadolu Lisesi	1995

YABANCI DİL

İngilizce